

1474 TARİHLİ VEFÂÎ İCAZETNÂMESİ BAĞLAMINDA VEFÂÎLİĞE DAİR BAZI NOTLAR: VEFÂÎLİK NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Sadullah Gülten^{ib}

Araştırma Makalesi

^a Sorumlu Yazar
Prof. Dr., Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE
sadullah-gulten@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-9986-4367

Geliş: 12 Temmuz 2026
Kabul: 13 Ağustos 2026
Online Yayın: 13 Ağustos 2026

Bu çalışma ön inceleme sürecinde
ve yayımlanmadan önce turnitin
ile taranmıştır.

ÖZ

Bu makalede, 5 Şevval 878/23 Şubat 1474 tarihli icazetnâme-vakfiye-silsilenâme özellikleri taşıyan bir belge üzerinden Diyarbakır'da yaşayan Vefâî şeyhi Şeyh Busa'd Hasaranî, oğlu Şeyh Ağbaş ve nesline dair değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu belgeyle birlikte Vefâî şeyhleri olarak bilinen Dede Karkın, Şeyh Ahmed-i Tavîl, Şeyh Çoban, Şeyh Merbuzan ve Şeyh Behlül'ün yanına Şeyh Busa'd Hasaranî de eklenmiştir. Belgeden hareketle öncelikle Şeyh Busa'd ve oğlu Ağbaş'ın isimlerinin etimolojik ve fonetik tahlili, şeceredeki isim döngüsü ile icazetnâmenin Osmanlı belgeleriyle karşılaştırılması yoluyla soyuna dair bazı bilgiler verilmektedir. Ardından Ebu'l-Vefâ ve Vefâîlikle ilgili menâkıbnâme, icazetnâme, arşiv malzemesi ve literatürden yararlanılarak Vefâîliğin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki coğrafi yayılımı, Basra-Bağdat-Musul-Mardin hattı üzerinden Anadolu'ya intikali, özellikle Sultan Alâeddin Keykubad başta olmak üzere Selçuklu sultanlarıyla olan ilişkisi ve aşiretler üzerindeki sosyo-politik etkisi incelenmektedir. Son olarak, Alevî ocaklarının yapılanmasında etkili olduğu iddia edilen Ebu'l-Vefâ ve Vefâîliğin bu konudaki mahiyeti tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vefâîlik, Alevîlik, İcazetnâme, Diyarbakır, Zaviye, Şeyh Busa'd Hasaranî, Şeyh Ağbaş, Alâeddin Keykubad.

SOME NOTES ON VEFAISM IN THE CONTEXT OF THE 1474 VEFÂÎ CERTIFICATE OF AUTHORIZATION: WHAT IS VEFAISM, AND WHAT IS IT NOT?

Research Article

^a Corresponding Author
Prof. Dr., Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Ankara/TÜRKİYE
sadullah-gulten@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-9986-4367

Received: 12 July 2026
Accepted: 13 August 2026
Published Online: 13 August 2026

This paper was checked for plagiarism
using turnitin during the preview
process and before publication.
Copyright

This work is licensed under Creative
Commons Attribution
4.0 (CC BY-NC 4.0)

International License

Atıf-Cite:

Gülten, Sadullah 2026. "1474 Tarihli
Vefâî İcazetnâmesi Bağlamında
Vefâîliğe Dair Bazı Notlar: Vefâîlik
Nedir, Ne Değildir?". Türk Tarihi
Araştırmaları Dergisi 11 (1) 70-111

ABSTRACT

This article evaluates Sheikh Busa'd Hasaranî, a Vefâî sheikh residing in Diyarbakır, his son Sheikh Ağbaş, and their lineage, based on a document dated 5 Shawwal 878/23 February 1474, which possesses the characteristics of an authorization certificate, endowment deed, and genealogy. With this document, Sheikh Busa'd Hasaranî is added to the list of Vefâî sheikhs known as Dede Karkın, Sheikh Ahmed-i Tavîl, Sheikh Çoban, Sheikh Merbuzan, and Sheikh Behlül. Using this document as a starting point, the article first provides some information about Sheikh Busa'd and his son Ağbaş's lineage through an etymological and phonetic analysis of their names, the name cycle in the genealogy, and a comparison of the authorization certificate with Ottoman documents. Subsequently, drawing upon hagiographies, certificates of authorization, archival materials, and literature related to Abu'l-Wafa and the Wafaiyya order, the geographical spread of the Wafaiyya order in Eastern and Southeastern Anatolia, its transmission to Anatolia via the Basra-Baghdad-Mosul-Mardin line, its relationship with the Seljuk sultans, particularly Sultan Alaeddin Keykubad, and its socio-political influence on the tribes are examined. Finally, the nature of Abu'l-Wafa and the Wafaiyya order, which are claimed to have been influential in the structuring of Alevi lodges, is discussed.

Key Words: Vefailik, Alevism, İcazetname, Diyarbakır, Zaviye, Şeyh Busa'd Hasarani, Şeyh Ağbaş, Alaeddin Keykubad.

Funding: The author has reported that this study received no financial support. **Conflicts**

of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest. **Peer**

Review: External, double-blind

AI Declaration: The author declares that any of AI tools has not been used for this study.

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağimsız, çift-kör hakemlik.

Yapay Zekâ Beyanı: Herhangi bir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

Giriş

Makalede ele alınan 5 Şevval 878/23 Şubat 1474 tarihli belgenin sahibi, Osmanlı döneminde Diyarbakır sancağına bağlı Hasaran nahiyesindeki Sekenak/Şeyhler köyünde yaşayan Şeyh Ağbaş Dede veya tahrir defterlerinde geçtiği şekliyle Şeyh Ağbaş Şerif neslinden gelen Şeyh Ahmed'dir. Şeyh Ahmed'in yaşadığı ve Şeyh Ağbaş Şerif zaviyesinin bulunduğu köy günümüzde Şeyhandede olarak bilinmekte olup Diyarbakır'ın Çermik ilçesine bağlıdır.

Şeyh Ahmed ve soyu, 8. İmam Ali er-Rıza'ya dayanan seyyidlerdir: Aile-i Taha ve Yasin: Şeyh Ahmed bin Şeyh İsmail bin Şeyh Muhammed bin Şeyh Ahmed bin Şeyh Muhammed bin Şeyh İsmail bin Şeyh Ali bin Muhammed bin Şeyh Ahmed bin Şeyh Ağbaş bin Şeyh Busa'd Hasaranî bin Şeyh Ali bin Şeyh Muhammed ki, onun nesli, İmam Ali bin Musa er-Rıza Mürre's-Sekine, İmam Muhammed bin Ali bin Taki, İmam Ali bin Muhammed Naki, İmam Hasan bin Ali Hadi el-Cevadü'l-Askeri ve İmam Felak Hüccetü'l-Kaim Muhammed bin Mehdi Ahsenü'z-Zaman el-Hüccetü'l-Mü'minîn ve İmamü'z-Zaman.

Ayrıca Şeyh Ahmed'in dip dedesi ve adına zaviye kurulan Şeyh Ağbaş'ın babası Şeyh Busa'd Hasaranî, ileride tartışılacağı üzere bizim teklif ettiğimiz şekliyle Şeyh Ebu Saîd, Ebu'l-Vefâ'nın halifelerinden biridir: **Kırkların Efendisi**, Hazreti Tacü'l-Arifin Muhammed Ebu'l-Vefâ (Kaddesallahu Sirrahu'l-Aziz), Şeyh-i evvel Ali bin Heytî, Şeyh Abdurrahman Tefsuncî, Seyyid Matar Mürcî, Şeyh Musa Zülî, Şeyh Sina Lağır, Şeyh Muhammed Kaynuk, Şeyh Macid Kürdî, Şeyh Ali Hayr Sabunî, Şeyh Muhammed Mısırî, Şeyh Muhammed Duskanî, Şeyh Mahmud el-Kayyay, Şeyh Muhammed el-Hurtî, Şeyh Şerefuddin Ebu'l- Abbas, Şeyh Ali Şeddad, Şeyh Ebu Bekr Sehbendî, Şeyh Tebal Hindî, Şeyh Receb Beshayî, Şeyh Bu Bekr Bey, Şeyh İbrahim Mısırî, Şeyh el-Berra el-Yemen, Şeyh Ukba bin Ahmed, Şeyh Muhammed Zeki, Şeyh Abdüşşedid, Şeyh Asker-i Şulî, Şeyh Mifluh, Şeyh Ebu Neh, Şeyh Ebu'l-Kasım Tutayn, Şeyh Şemsuddin Muhammed, Şeyh Hamid Sufî, Şeyh Yunus Nutay, Şeyh Hüseyin Raî, Şeyh Ma'tuf Horasanî, Şeyh Utbe Şirazî, Şeyh Mansur Mesmayî, Şeyh Bavlin Kanus, Şeyh Cebrail Zukle, Şeyh Heyadruzî, Şeyh Selahaddin Bellovî, Şeyh Muhammed Caker, **Şeyh Busa'd Hasaranî**, Şeyh Siyaşedan.

Yine belgede **Şeyh Busa'd Hasaranî**'nin oğlu ve Şeyhlerin Şeyhi olarak tanımlanan Şeyh Ağbaş'a Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad (1220-1237) tarafından geniş bir arazinin vakfedildiği bilgisi yer alır. Sultan, sınırları ayrıntılı bir şekilde çizilen araziye buradan elde edilecek tüm tarım ve ticaret gelirleriyle Şeyh Ağbaş bin Şeyh Busa'd Hasaranî ve onun zürriyetine vakfetmiştir. (Bkz. Ek 1)

Şeyh Ahmed'in neslinden gelen Abdullah Koca** tarafından muhafaza edilen 3.5 metrelik bu belge anlaşılacağı üzere hem seyyidlik nesebini/şeceresini hem tasavvufi icazet/hırka silsilesini hem de Sultan Alâeddin Keykubad tarafından zaviyeye ve şeyhlere bağlanan vakıfla ilgili vakfiyeyi ihtiva eder. Silsilenâme-icazetnâme-vakfiye özelliği taşıyan belge elimizdeki diğer Vefâî icazetnâmeleri gibi Arapça olup belgede yer yer gramer ve imla yanlışlıkları görülür. Belgenin aslına sadık kalınarak kopyalandığına dair ibare ise metnin daha önceki bir nüshadan 1474 tarihinde üretildiğini gösterir. Aynı durum Vefâîliğe temas eden diğer belgeler için de geçerlidir. Elimizdeki belgelerin hemen hemen hiçbirisi orijinal olmayıp şu veya bu sebeple yıpranan asıllarından kopyalanan nüshalardır. Bunların benzer bir biçimde, benzer

** Bu vesileyle belge üzerinde araştırma yapmama izin verdiği için kendilerine teşekkür ederim. Ayrıca belgeyi bana ulaştırıp Arapçadan Türkçeye çeviren Dr. Faruk Koca'ya ve çeviriyi kontrol eden Doç. Dr. Hacı Yılmaz'a şükranlarımı sunarım.

sözcük ve cümlelerle yazıldığı anlaşılmaktadır. Yine bunların tamamına yakını Kerbela'da seyyidlerin kaydını tutmakla görevli nakibüleşraf tarafından düzenlenmiş veya yenilenmiştir.¹ Makalenin konusu olan belge de muhtemelen Kerbela'da, nakibüleşraf Seyyid Hüseyin tarafından Seyyid Nurullah, Seyyid Halil Ebu'l-Vefâ, Fercullah ve Taceddin Ebu'l-Vefâ'nın şahitliğinde aslına sadık kalınarak hazırlanmıştır. Şahitler arasında yer alan Seyyid Halil ve Taceddin, Ebu'l-Vefâ nisbesiyle görülür. Belgenin yenilenmesine onların aracılık ettikleri düşünülebilir.

Şeyh Ağbaş'a bağlanan vakıfların Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad tarafından bağışlandığı bilgisi de belgenin ilk düzenlenme tarihini 13. yüzyılın başlarına kadar çeker. Alâeddin Keykubad ve halefleri zamanında Vefâî şeyhlerine ve zaviyelerine bağlanan vakıflara dair bilgilerimiz, belgenin ilk olarak bu dönemde düzenlendiği yönünde güçlü bir kanaat oluşturur. Daha önce tespit edilen belgelerden Dede Karkın,² Şeyh Ahmed-i Tavîl,³ Şeyh Çoban,⁴ Şeyh Marbuzan,⁵ Şeyh Behlül⁶ gibi Vefâî şeyhlerinin de Alâeddin Keykubad ve haleflerinin desteğini aldıkları çok iyi bilinmektedir. Dolayısıyla Vefâî silsilesine bağlı olan Şeyh Busa'd Hasaranî ve oğlu Şeyh Ağbaş'ın da Alâeddin Keykubad tarafından desteklenmiş olmaları dönemin ruhuna tam olarak uyar. Fakat Şeyh Çoban, Şeyh Marbuzan, Şeyh Behlül vakıfları buradaki gibi şeyhlere ve evladına değil, doğrudan zaviyelerin masraflarının karşılanması için kurulmuştur. Evlatlık bir vakıf olan Şeyh Ağbaş vakfı bu yönüyle diğerlerinden ayrılır.

İcâzetnâmede geçen bu bilgiler Şeyh Busa'd'ın ve muhtemelen oğlu Şeyh Ağbaş'ın da Dede Karkın, Şeyh Ahmed-i Tavîl, Şeyh Çoban, Şeyh Marbuzan, Şeyh Behlül gibi Vefâî şeyhleri arasında yer aldığı anlamına gelir. Dede Karkın'ın Maraş, Malatya, Mardin, Şeyh Çoban, Şeyh Merbuzan ve Şeyh Behlül'ün Sivas, Şeyh Ahmed-i Tavîl'in Malatya ve Şeyh Busa'd'ın ise Diyarbakır'da faaliyet göstermesi Vefâîlerin ağırlık merkezine de işaret eder. Ayrıca ellerindeki icâzetnâmelerde Vefâî geleneğine bağlılığı tespit edilen Dede Karkın ocağının merkezi Mardin, İmam Zeynel Abidin ocağının merkezi Malatya, Ağuçan (Ağu İçen) ocağının merkezi Elazığ ve Tunceli, Sultan Sinemil ocağının merkezi Maraş, Üryan Hızır ve Şeyh Delil Berhican ocaklarının merkezi ise Tunceli'dir. Dolayısıyla Osmanlı kuruluş coğrafyası ve başkenti İstanbul'da tespit edilen Vefâî temsilcileri Şeyh Edebalı, Geyikli Baba, Âşıkpaşazâde, damadı Seyyid Velâyet ve Seyyid Velâyet'in babası Seyyid Ahmed'in dışındaki Vefâîlerin yoğun olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Vefâî tarikatının 1026 yılında Irak'ın Kusan bölgesinde doğan Tacü'l-Arifin Seyyid Ebu'l-Vefâ el-Bağdadî (öl.1107) tarafından kurulduğu ve şeyhin ölümünden sonra halifeleri vasıtasıyla Irak ve Suriye'de yayıldığı göz önünde tutulursa, Vefâîlerin bahsedilen bölgede neden yoğunlaştıklarının cevabı da kendiliğinden ortaya çıkar. Nitekim Vefâîlerin yoğunlaştığı bölge Basra, Bağdat, Musul, Mardin, Diyarbakır, Malatya ve Sivas üzerinden Anadolu'nun iç kesimlerine bağlanan güzergâh üzerinde yer alır. Aşağıdaki haritada da görüldüğü üzere, Doğu

¹ Ayfer Karakaya-Stump, *Vefâîlik, Bektaşilik, Kızılbaşlık*, İstanbul 2015, s. 191; Ayfer Karakaya-Stump, *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Alevîler*, İstanbul 2025, s. 151.

² A. Yaşar Ocak, *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci (Kolonizatör) Derviş Yahut Vefaiyye ve Yeseviyye Gerçeği: Dede Garkın ve Emirci Sultan*, Ankara 2011.

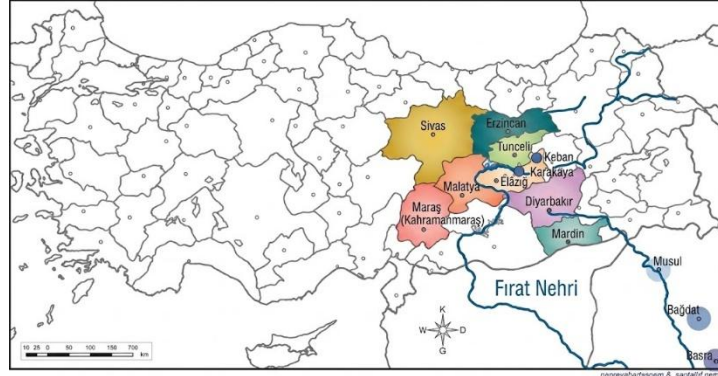
³ Muhammet Beşir Aşan, "Fırat Havzasında Tespit Edilen Vefâî Silsile-Nâmesi ve Bazı Düşünceler", *XIV. Türk Tarih Kurumu Kongresi Bildirileri*, II. Cilt, II. Kısım, Ankara 2005; Hacı Yılmaz, "Şeyh Hasan Ocağı ve Vefâîlikle İrtibatı" *TKHBV*, S. 83, Yıl 2017, ss. 223-240.

⁴ Sadullah Gülten, *Heterodoks Dervişler ve Alevîler*, Ankara 2018, s. 281 vd.

⁵ Hasan Yüksel, "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâî Zaviyesi (Şeyh Marbuzan Zaviyesi)", *Vakıflar Dergisi*, C. XXV, Yıl 1995.

⁶ Hasan Yüksel, "Bir Babaî (Vefâî) Şeyhi Zaviyesi (Şeyh Behlül Baba)", *Osmanlı Araştırmaları*, C. XXI, Yıl 2001.

ve Güneydoğu Anadolu'da tespit edilen Vefâîlerin temel faaliyet alanı da tam olarak bu hat üzerine oturur. Dede Karkın ve Şeyh Ahmed-i Tavîl'in iz bıraktığı Mardin ve Malatya ile Şeyh Busa'd'ın faaliyet gösterdiği Diyarbakır doğrudan bu stratejik güzergâhın ana durakları arasındadır. Şeyh Çoban, Şeyh Merbuzan ve Şeyh Behlül'ün yerleştiği Sivas ise Selçuklu kervan yollarının düğüm noktasıdır. Benzer şekilde Elazığ, Tunceli ve Maraş çevresinde kümelenen Ağuçan, Üryan Hızır, Şeyh Delil Berhican ve Sultan Sinemil gibi ocak merkezleri de bu ana yola bağlanan tali yollara sahiptir. Bu durum, Irak ve Suriye üzerinden Anadolu'ya gelen şeyhler ve onlarla birlikte hareket eden Türkmen, Kürt ve Zaza aşiretleri vasıtasıyla tarikatın burada yaygınlık kazanmış olmasını anlamlı hale getirir. Zaten bölgenin diğer bir özelliği de Moğol baskısından kaçan Türkmen, Kürt ve Zaza grupların bu güzergâhı kullanarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya sığınmaları neticesinde burada oluşan aşiret yapısının yoğunluğudur.

Şeyh ve aşiretlerin bahsedilen bölgede toplandıkları sırada Moğollara karşı tampon bir hat oluşturma gayretinde olan Sultan Alâeddin Keykubad'ın şeyhler ve aşiretler üzerindeki etkili siyaseti söz konusudur. Şeyhlerin aşiretler üzerindeki nüfuzu onun gözünden de kaçmamış olacak ki, onların kontrolündeki aşiretlere yaylak ve kışlaklar tahsis ederken şeyhlere ve onların kurdukları zaviyelere de vakıflar bağlar. Bu hem şeyhlerin hem de şeyhlerin kontrolündeki aşiretlerin desteğini almak için izlenen önemli bir stratejidir. Dede Karkın, Şeyh Ahmed-i Tavîl ve Şeyh Ağbaş'a aynı dönemde vakıf bağlanması da bu siyasetin bir tezahürü olarak okunabilir. Bütün bunlar tarikatın bölgede yayılmasının ve tutulmasının altında sadece mutasavvıfların desteklenmesinin ötesinde idari ve mali başka unsurların da aranması gerektiğini gösterir. Bu bağlamda isimleri sayılan Vefâî şeyhlerinin tamamının sultanlar tarafından desteklenmiş olması tesadüfle açıklanamaz. Bu dönem için Vefâîlik vurgusunda ön plana çıkan temel husus şeyhlerin sultanlarla geliştirdikleri diyalog neticesinde kendilerine ve zaviyelerine bağlanan vakıflarla desteklenmiş olmalarıdır. Onlar bu yolla hem sultan hem de kendilerine bağlı gruplar nazarında meşru hale gelmişlerdir.

Bu durum Bektaşîliğin zamanla devlet desteğini alması ve ardından kurumsallaşmasıyla Yesevî, Kalenderî ve Haydarî gibi tarikatlara bağlı şeyhleri de içine alarak şemsiye bir rol oynamasına benzetilebilir. Vefâîlik, kurumsal açıdan olmasa da bu sırada Bektaşîliğe benzer bir işlev görmüş olmalıdır. Örneğin Vefâî geleneğine bağlı olan Âşıkpaşazâde'nin aktardığına göre, Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya geldikten hemen sonra kardeşi Menteş'le Vefâî şeyhi Baba İlyas'ı ziyaret eder. Yine aynı geleneğe mensup Elvan Çelebi de Hacı Bektaş'ı Baba İlyas'ın halifeleri arasında sayar. Âşıkpaşazâde ve Elvan Çelebi'nin Baba İlyas'ın rolünü abarttıkları düşünülebilirse de dönemin kaynaklarından Ahmed Eflâkî de Hacı Bektaş'ı Baba İlyas'ın halifesi olarak gösterir.⁷ Hacı Bektaş'ın hayatının ve kerametlerinin anlatıldığı vilayetnâmede

⁷ A. Yaşar Ocak, "Hacı Bektâş-ı Velî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul 1996, s. 455-458.

ise Yesevî şeyhi olarak Anadolu'ya geldiği anlatılan Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya gelir gelmez Vefâîlerle temas kurması iddiamızı destekler. Aynı durum Vefâîlik vurgusu yapılan bazı ocak şecerelerinde de görülür. Örneğin miladi 1150 gibi erken bir döneme ait olan ilk Ağuçan ocağı şeceresinde Vefâîliğin izine rastlanmazken ocağa ait diğer şecerelerde Vefâîlik vurgusunun ön plana çıkartılması böylesi bir sürecin işareti olabilir. Yine Şeyh Dilo Belincân'a ait olduğu belirtilen 1010 tarihli (tarih miladidir) bir şecerede, şecerenin aslının Alâeddin Keykubad tarafından alınıp yeni bir şecere tanzim edildiğine dair verilen bilgilerden ziyade, onun yol silsilesi İmadüddin Süleymani üzerinden Ebu'l-Vefâ'ya, Zeyd üzerinden ise Hz. Ali'ye dayandırılır.⁸ Fakat Şeyh Dilo Belincân'a ait şecerenin düzenlendiği 1010 tarihinde hem Ebu'l-Vefâ hem de Alâeddin Keykubad henüz doğmamıştır. Uydurma bir şecerenin düzenlenmesi Vefâî ve Alâeddin Keykubad bağlantısının meşruiyet aracı haline geldiğine dair iyi bir örnek olmanın yanı sıra Vefâîliğin bir üst şemsiye işlevi gördüğü yönündeki iddiamızı da destekler.

Sultanın aktif siyaseti onu bölgede anlatılan menkıbelerin de baş aktörlerinden biri haline getirmiştir. Onun adının geçtiği anlatılar sadece yukarıda isimleri sayılan şeyhlerle de sınırlı değildir. Bu anlatılarda temel unsur sultanın şeyhlere bağış yapmadan önce onlardan keramet istemesi olarak belirir. Şeyhlerden kimisi zehir içip zehri parmaklarından bir kâseye geri boşaltarak, kimisi asasını vurduğu yerden su çıkararak, kimisi ölen hayvanı diriltirek, kimisi kendisine gönderilen rakı veya şarabı bala ve süte/yağa çevirerek, kimisi ise ateşe atılıp yanmayarak gerçek birer şeyh olduklarını kanıtlayıp sultanın ihsanına nail olurlar.⁹ Her ne kadar böylesi bir kerametten bahsetmese de Elvan Çelebi, Alâeddin Keykubad'ın, Dede Karkın'ın şöhretini duyarak onunla tanışmak üzere yanına gittiğini, görüşme sonunda onun büyük bir veli olduğunu anlayıp kendisine ve müritlerine on yedi pare köy bağışladığını haber verir.¹⁰ Benzer şekilde sultan, doğu seferi sırasında karşılaştığı Vefâî şeyhi Merbuzân'ı da bir sınavdan geçirerek şahit olduğu keramet neticesinde zaviyesine araziler tahsis etmiştir.¹¹ Malatya'nın Muşar nahiyesine bağlı Şeyh Hasanlı köyünde bulunan Şeyh Ahmed-i Tavîl zaviyesine de sultan tarafından vakıflar bağlanmıştır. Bu zaviyenin geç dönem belgelerde Kutbu'l-Arifin Seyyid Şeyh Ebu'l-Vefâ adıyla anıldığını da burada belirtelim.¹²

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere sultan nazarında meşruiyetlerini sağlayan şeyhler, muhtemelen sultanın onları desteklemesinin de etkisiyle kontrolleri altındaki aşiret üyeleri olan müritlerine bazı sorumluluklar yüklerler. Örneğin 1564 tarihli belgede Dede Karkın ocağının talibi 125 köy ve bazı aşiretler sayıldıktan sonra talip grupların ocağa her yıl üç nügi yağ ve üç beş koyun vermekle mükellef oldukları belirtilir. Mükellefiyetlerini yerine getirmeyenler melun olarak tanımlanır.¹³ Şeyh Delil Berhican'a verilen icazetnâmeye göre ise ona bağlı aşiretlerden de zekat, öşür, sadaka ve fitre adı altında bazı hayırlar alınır.¹⁴ Yine Üryan Hızır menakıbnâmesinde "Es-Seyyid Hızır Taci Arif rahmetullahi aleyh hazretlerinin ocağına bağlı olan müridlerinin ve kuralarının ayan ve beyan ider ki her nefer birer akçe ve kurban ve zekât vireler. Virmezlerse lanete dâhil."¹⁵ denilerek pek çok ocağın ve oymağın isimleri sayılır.

⁸ Bülent Akın, "Alevî Ocakları İle İlgili Tespit Edilebilen En Eski Tarihli Belge: Ağuçan Ocağı Şeceresi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Yıl 2014, Sayı 70, s. 18, 23-24.

⁹ Bu tür menkıbeler için bkz. Sadullah Gülten, *Üçler Yediler Kırklar*, İstanbul 2026; Sadullah Gülten, *Kırklar Meydanı*, İstanbul 2026.

¹⁰ A. Yaşar Ocak, *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci*, s. 49.

¹¹ Hasan Yüksel, "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâî Zaviyesi", s. 237.

¹² Ayfer Karakaya-Stump, *Vefâîlik, Bektaşilik, Kızılbaşlık*, s. 204.

¹³ A. Yaşar Ocak, *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci*, s. 58.

¹⁴ Ayfer Karakaya-Stump, *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Aleviler*, s. 137.

¹⁵ Sadullah Gülten, *Heterodoks Dervişler ve Aleviler*, s. 260.

Mükellefiyetlerini yerine getirmeyenlerin melun ve lanetli olarak tanımlanması maddi yükümlülüklerin manevi bir yaptırıma tabi tutulduğunu gösterir. İleride anlatılacağı üzere makalenin konusu olan Şeyh Busa'd Hasaranî ve Şeyh Ağbaş'a bağlı aşiretlerden de bazı gelirler elde edildiği anlaşılmaktadır. Bu tür uygulamaların Hakkullah geleneğinin kaynağı olduğu düşünülmektedir.¹⁶ Aslında bu geleneğin izlerine erken dönemlerden itibaren Kazaklar arasında rastlanır. Hz. Ali soyundan gelen Hocalar (Kocalar) kendilerine bağlı kabileler arasında etkin olup kabile üyeleri onlara Hakkullah benzeri bazı hediyeler verirler. Hocalar (Kocalar), Kazaklar arasında ak süyek/kutsal soy olarak tanınıp itibarlı bir konumda yer alırlar. Bu yönüyle bahsettiğimiz şeyhlerle büyük benzerlikleri mevcuttur. Bir taraftan vakıf gelirleri diğer taraftan ise aşiretlerden alınan bu tür gelirler neticesinde şeyh aileleri zamanla birer mahalli güç konumuna yükseleceklerdir.¹⁷ Burada gözden uzak tutulmaması gereken temel husus, sultanın bağış yaptığı bu şeyhlerin Vefâî tarikatına bağlı kişiler olarak tanınmasıdır. Sultan bağışlar ve tahsis ettiği yaylak ve kışlaklar vasıtasıyla Vefâî şeyhleri üzerinden aşiretleri yeniden yapılandırmıştır. Aşiret üyelerince şeyhlere veya şeyh ailelerine bazı ödemelerin yapıldığı yönündeki bilgiler, sultanın şeyhlere aşiretler üzerinde resmi/idari bir konum vermesiyle de ilgili olabilir. Şeyhlerin ve aşiretlerin desteklendiği bu sistemin sultanın ölümüyle bozulmasının yanında otlak darlığı, halefi II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in mali ve idari baskısı gibi sebepler yüzünden şeyhlerin kontrolündeki aşiretler yine onların yönlendirmesiyle 1240 tarihinde isyan edeceklerdir.¹⁸

İcâzetnâmenin İzinde: Şeyh Busa'd el-Hasaranî ve Şeyh Ağbaş

Hz. Ali soylu bir Vefâî şeyhi olarak karşımıza çıkan Şeyh Ağbaş'ın babası Şeyh Busa'd Hasaranî'nin hayat hikâyesi de yukarıdaki genel anlatıya uyar. Baba adı Muhammed, dede adı ise Ali olan Şeyh Busa'd Hasaranî, diğer şeyhler gibi kendisine tabi olan aşiretlerle Irak veya Suriye'den bölgeye gelmiş olmalıdır. Hakkında başka bilgiye ulaşılamazsa da adı ve nisbesi üzerinden bazı tahminler yapılabilir. Ebu'l-Vefâ menakıbnâmesinin Dursun Gümüşoğlu¹⁹ ve Ömer Kaçmaz²⁰ tarafından yapılan yayınları ile Muhammet Beşir Aşan²¹ tarafından yayınlanan 1427 tarihli en eski Vefâî belgesi olarak bilinen silsilenâmede Ebu'l-Vefâ'nın halifeleri olarak geçen isimler arasında yer alan Saîd ismi dikkat çeker (Karşılaştırmalı tam liste Ek 2'de verilmiştir). Bu bağlamda Şeyh Busa'd ismi ile Saîd ismi fonetik ve imla bakımından birbiriyle büyük bir benzerlik gösterir. Arşiv belgelerinde ve şifahi gelenekte Ebû (أَبُو) kelimesinin düşerek veya daralarak Bû (بُو) şeklinde telaffuz edilmesi (Ebû Sa'd-Bû Sa'd) ve Arapça Sa'd (سَعْد) ile Saîd (سَعِيد) köklerinin yazım benzerliği, kâtiplerin bu isimleri sıklıkla birbiriyle karıştırmasına yol açmıştır. Dolayısıyla elimizdeki icâzetnâmede Şeyh Busa'd şeklinde okunan ismin Şeyh Ebu Saîd olması muhtemeldir. Öbür taraftan ismin sonundaki nisbeyi Gümüşoğlu Kaylurî, Kaçmaz ise Feyleverî olarak okur (şu şekilde Şeyh Ebu Saîd Kayluri ve Şeyh Ebû Saîd Feyleverî isimlerin yazılış şekilleri araştırmacılara aittir). Aslında kelimenin Feyleverî (فَيْلُورِي) ve Kaylurî (قَيْلُورِي) şeklindeki okunuşu baştaki harfin (fe) ya da (kaf) olarak okunup okunmamasıyla ilgilidir. Ayrıca Feyleverî kelimesini Feylûrî şeklinde okumak da mümkündür. Baştaki harf tek

¹⁶ Ayfer Karakaya-Stump, *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Alevîler*, s. 137.

¹⁷ A. Yaşar Ocak, *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci*, s. 41.

¹⁸ Geniş bilgi için bkz. A. Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, İstanbul 2000.

¹⁹ Dursun Gümüşoğlu, *Tacû'l-Arifin Seyyid Ebu'l-Vefâ Menakıbnâmesi Yaşamı ve Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul 2006, s. 238.

²⁰ Ömer Kaçmaz, *Tacû'l-Arifin Seyyid Ebû'l-Vefâ'nın Tarihsel Yaşamı, Vefâîlik Hareketinin (Tarikatının) Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yıkılışında ve Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşundaki Önemi ve Ebû'l-Vefâ Menâkıb-Nâmesi'nin Edisyon-Kritik Metni*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2006, s. 77.

²¹ Muhammet Beşir Aşan, "Fırat Havzasında Tespit Edilen Vefâî Silsine-Nâmesi", s. 1517-1524.

noktalı okunursa (fe), çift noktalı okunursa (kaf) olarak okunur ve böylelikle burada da görüldüğü üzere hem kelimenin okunuşu hem de anlamı değişir. Burada önemli olan bu kelimenin ilk harfinin (fe) mi yoksa (kaf) mı olduğunun doğru tespitidir. Kâtiplerin noktalı harflerin yazılmasına pek dikkat etmedikleri işin uzmanlarınca iyi bilinen bir husustur.²²

Kelimenin Kaylurî (قيلوري) olması/okunması pek mantıklı gelmezken Vefâî hinterlandında İran-İrak sınırını oluşturan Zagros Sıra Dağları'nın eteklerinde Şîi Feyli Kürtlerine rastlanması²³ kelimenin Feyli kelimesiyle alakalı olabileceğini düşündürür. Dolayısıyla kelimenin Feyleverî (فيلوري) ya da Feylûrî olması oldukça mantıklıdır. Bu nisbe onun Kürt olduğuna veya Feyli bölgesinde doğup büyüdüğüne işaret eder. Ele alınan belgede Şeyh Busa'd el-Hasaranî ve Şeyh Ağbaş'a 14. ve 15. yüzyılda Erzincan, Tunceli, Elazığ, Malatya, Adıyaman, Urfa, Halep, Rakka gibi Fırat havzasında yaşayan Desimlu, Lehinî, Aşkî, Hüseyin ailesi cemaatinden Sam Musa Bedevileri, Berazi Kurkî, Dumbulî Şamî, Bu Taliblu, Kürk, Gîzî, Merusî, Zuhrî ve Rutalan gibi aşiretlerinin bağlı olduklarına dair bilgi de Anadolu'ya kendisine bağlı Kürt aşiretleriyle gelmiş olabileceğini gösterir. Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın halifeleri arasında Kürdî nisbesini taşıyanlardan da bahsedilmesi şeyhin Kürt aşiretleri arasındaki etkin nüfuzunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca eğer şeyhin nisbesinin Feyleverî (فيلوري) olması gerektiğine yönelik değerlendirmemiz doğruysa Vefâîlerin Şîiler arasında da faal olduğu söylenebilir.

Burada ele alınması gereken diğer bir husus ise Şeyh Saîd'in 1427 tarihli icazetnâmede er-Rumî nisbesiyle karşımıza çıkmasıdır. Bu da son derece anlaşılacak bir husustur. Nitekim o da pek çok Vefâî halifesi gibi yönetiminde olan aşiretle Anadolu'ya gelmiş ve bunun sonucunda da Rumî/Anadolulu olarak anılmaya başlamıştır. Bu bağlamda Feyleverî nisbesiyle Anadolu'ya gelen şeyh burada geçirdiği zaman ölçeğinde Rumî nisbesini almıştır. Bu iddia ondan Şeyh Saîd er-Rumî olarak bahseden 1427 tarihli icazetnâmenin Osmanlı döneminde Malatya'nın Muşar nahiyesine bağlı Şeyh Hasanlı (Tabanbükü) köyünde yaşayan Şeyh Mahmud adına düzenlendiği²⁴ dikkate alınırsa daha da anlamlı hale gelir. 1427 tarihli icazetnâmede Şeyh Saîd er-Rumî'nin, Şeyh Mahmud'un cediti olarak anılan Şeyh Ahmed el-Cemî'den hemen sonra kaydedilmesi, Malatya ve Diyarbakır arasındaki mesafenin yakınlığı göz önünde tutulursa şeyhin bölgede tanınmış olması ve buradakilerle yakın bir ilişki kurmasıyla alakalı olmalıdır. Hatta Sivas'a yerleşen Vefâî şeyhleri Şeyh Çoban ve Şeyh Merbuzan'ın bölgeye birlikte geldikleri, Şeyh Marbuzan'ın devesinin Tekke köyüne, Şeyh Çoban'ın devesinin ise Sivas'ta çıktığı için ilkinin Tekke köyüne, ikincisinin ise Sivas'a yerleştiklerine dair rivayetler,²⁵ Malatya ve Diyarbakır gibi iki yakın bölgede faaliyet gösteren Şeyh Ahmed el-Cemî ile Şeyh Busa'd/Şeyh Saîd arasında da böylesi bir ilişkiye kapı aralar.

Ancak Şeyh Çoban ve Şeyh Merbuzan'ın Sivas'a birlikte geldikleri yönündeki geç tarihli rivayetler dışında Vefâî şeyhleri arasındaki ilişkinin mahiyeti hakkında elimizde pek sağlıklı bilgi yoktur. Sadece 8 Ekim 1859 tarihinde istinsah edildiği anlaşılan Üryan Hızır menakıbnâmesinde bazı silik izlere rastlanır. Menakıbnâmede hepsi de Üryan Hızır'ın müridi olarak resmedilen Hubyar Sultan, Seyyid Mençek, Sarı Saltık, Garip Musa ve Delil Belican - menakıbnâmede Delü Bilican- olmak üzere beş ocak kurucusu hakkında bazı bilgiler verilir.

²² Fuzuli dikkatsiz kâtiplere şu şekilde serzenişte bulunur;

Gâh bir harf kusûruyla eder nâdiri nâr

Gâh bir nokta sükûtuyla gözü kör eyler

²³ Özkan Gökcan, "Ortadoğu'da Bir Kürt Topluluğu: Feyliler", *Alternatif Politika*, Cilt 6, Sayı 3, s. 361.

²⁴ Muhammet Beşir Aşan, "Fırat Havzasında Tespit Edilen Vefâî Silsine-Nâmesi", s. 1517-1518.

²⁵ Sadullah Gülten, *Heterodoks Dervişler ve Aleviler*, s. 287.

Bunlar arasında yer alan Ağuçan (Ağu İçenler), Delil Belican ve Sultan Sinemilli ocakları Hızır Üryan gibi Vefâî geleneğine bağlanır. Ağuçanlar, Üryan Hızır ocağının mürşit ocağı olarak bilinmesine rağmen menakıbnâmede tam tersi ifade edilerek Seyyid Mençek'in Üryan Hızır'ın müridi olduğu belirtilir. Hatta ocağın isim almasında Üryan Hızır ön plana çıkartılır. Menkıbeye göre, Sultan Alâeddin Keykubad zamanında Üryan Hızır Konya'ya gidip Mevlana'ya misafir olur. Ardından Sultan Alâeddin Keykubad'ın huzuruna çıkar. Sultan, Üryan Hızır'ın veliliğini anlamak için ona bir kâse içinde zehir sunar. Bu sırada Seyyid Mençek huzura çıkarak, bir şahın aşkına -burada kastedilen kişi Üryan Hızır'dır- zehri içer ve zehri serçe parmaklarından kâseye doldurur. Bundan dolayı Ağü İçen (Ağuçan) olarak adlandırılır. Menakıbnâmenin ilerleyen bölümlerinde Seyyid Mençek'in, Üryan Hızır'ın nefes evlatlarından birisiyle evlendiği anlatılır ki, böylece aralarında bir akrabalık bağı olduğu izlenimi verilir. Ağuçan ocağı mensuplarına göre ise bu keramet Seyyid Mençek'in babası Seyyid Temiz'e ait olup onların rivayetlerinde Üryan Hızır'ın ismi geçmez. Menakıbnâmede Delil Belican ve Sinemilli birkaç cümleyle yer alır. Anlatıya göre her ikisi de Hızır'ın kerametini görerek ona tabi olurlar.²⁶ Bu anlatılar Vefâî bağlantılı ocaklar arasında yaşanan nüfuz mücadelesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu türden mücadeleler başka gruplar için de geçerli olup örneğin birbirinden bağımsız hareket eden Kalenderî şeyhlerinin rekabet ve çatışmalarına şahit olunmaktadır. Genellikle maddi çıkarılardan kaynaklı bu çatışmalar, bazen merkezi hükümet tarafından da kullanılmıştır. Mümin Baba'ya bağlı Etyemez Kalenderîlerinin, kudretli Kalenderî şeyhi Otman Baba aleyhinde ulûhiyet iddiasıyla açılan davada şahitlik yaptıkları bilinmektedir.²⁷

Son olarak 1474 tarihinde düzenlenen icazetnâmede şeyhin nisbesinin Hasaranî'ye dönüşmesi hususuna gelecek olursak, bu nisbe de onun Rum'da/Anadolu'da tam olarak nerede yaşadığını gösterir. Buna göre o, Osmanlı döneminde Diyarbakır'a bağlı bir nahiye olan Hasaran'da karşımıza çıkar. Hasaran nahiyesi Sinek Çayı'nın Çermik'in güneybatısından itibaren nehre döküldüğü yere kadarki köylerin bulunduğu bölgeyi içerir. Bazı kayıtlarda kelime Hisaran şeklinde geçtiği için hisarlar anlamına geldiği iddia edilir.²⁸ Vakfiyede de Hasarani kalesinden bahsedilmekte olup hatta kale şeyhe vakfedilen hudutların içinde yer alır. Salih Erpolat ise farklı bir görüş belirterek bölgede Hesaran adındaki bir boyun yaşadığını, dolayısıyla bölgenin ismini bahsedilen bu boydan aldığını belirtir. Ona göre bölgede yaşayanlara Hasaran Zazaları anlamında Dımılî-i Hesaran denilmesi Hasaran adının bir boy/aşiret adı olabileceği ihtimalini kuvvetlendirir.²⁹ Yukarıda belirtildiği gibi şeyhlere Desimlu, Lehinî, Aşkî, Hüseyin ailesi cemaatinden Sam Musa Bedevîleri, Berazi Kurkî, Dumbulî Şamî, Bu Taliblu, Kürk, Gîzî, Merusî, Zuhri ve Rutalan aşiretleri bağlıdır. Ayrıca onların vakfa bazı ödemeler yaptığı yönündeki bilgi de pek çok şeyh gibi onların da bahsedilen aşiretlerin hem dini hem de siyasi lideri olduğunu gösterir. Bu bağlamda Şeyh Busa'd'ın, Hesaran aşiretinden dolayı Hasaran olarak anılan bölgede yaşadığı ve aynı zamanda Hesaran boyu içindeki faaliyetlerinden dolayı Hasaranî nisbesini aldığı söylenebilir. Fakat bölgeye ait tahrir defterlerinde yukarıda sayılan aşiretlere rastlanmaz. Sadece Kebaki ve Balhlu adıyla iki aşiret

²⁶ Sadullah Gülten, *Heterodoks Dervişler ve Aleviler*, s. 251 vd.

²⁷ A. Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfîlik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1999, s. 179.

²⁸ Oktay Bozan-Murat Bozdoğan, "Hisaran/Hasaran Nahiyesi: İdari, Sosyal ve Ekonomik Durum", *Çermik'in Toplum Atlası*, Ed. Oktay Bozan vd, İstanbul 2025, s. 197.

²⁹ Salih Erpolat, *XVI. Yüzyılda Diyarbakır Beylerbeyliği'nde Yer İsimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktoraz Tezi, Konya 1999, s. 327.

karşımıza çıkar.³⁰ Dolayısıyla şeyhlere bağlı olarak bahsedilen aşiretlerin geniş bir bölgede yaşadıkları düşünülebilir. Bu dağınıklık zamanla aile ve aşiretler arasındaki bağı da zayıflatmış olmalıdır. Aşağıda değinileceği üzere şeyhin yaşadığı yerde adıyla anılan bir Alevî ocağının kurulmamış olması aşiretlerle bağın koptuğuna işaret olarak değerlendirilebilir.

Bölgede derlenen rivayetler de Şeyh Busa'd el-Hasaranî'nin Ebu'l-Vefâ tarafından buraya gönderildiği yönündedir. Yine bu rivayetler arasında mezarının Siverek-Çermik yolundaki Sultan Sahab türbesinde veya Eski Karahan köyünde bulunduğu, Cafer, Bekir ve Ağbaş adında üç oğlu olup bunlardan Şeyh Cafer'in Yukarışeyhler, Şeyh Bekir'in Aşağışeyhler, Şeyh Ağbaş'ın ise eski adı Sekenak/Şeyhler yeni adı Şeyhandede olan köye yerleştikleri de vardır.³¹ Tahrir defterlerinde Şeyh Cafer köyünde yaşayanların tamamının seyyid olarak kaydedilmesi, nüfus ve kefalet defterlerindeyse Aşağışeyhler köyünde yaşayan pek çok şeyhten bahsedilmesi³² rivayetlerin tutarlı olduğu anlamına gelir. Bu durumda onların da babaları Şeyh Busa'd el-Hasaranî ve kardeşleri Şeyh Ağbaş gibi Vefâî olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Öte yandan Şeyh Busa'd'ın oğulları Cafer ve Bekir'in isimlerinden farklı olarak diğer oğluna ak ve baş gibi iki Türkçe kelimeden oluşan Ağbaş ismini neden vermiş olabileceği de üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Bunun isimden ziyade şeyhin kullandığı başlıkla/taçla ilgili bir unvan/lakap olabileceği ileri sürülebilir. Kaldı ki, ak/beyaz renkli sarığın pek çok tarikat ehli tarafından tercih edildiği bilinmektedir. Yine ağ/ak kelimesinin temizlik, ululuk, yaşlılık ve tecrübe anlamlarına da gelmesi onun Hesaran aşireti içindeki yerine işaret edebilir. Özellikle aşağıda detaylandırılacağı üzere adının Muhammed olması gerektiği yönündeki değerlendirmemiz, Ağbaş'ın isimden ziyade şeyhin aşiret içindeki konumuyla ilgili olabileceğini düşündürmektedir. Şeyhlerin aşiretlerin dini liderleri olduğu gibi aynı zamanda siyasi liderleri de olduğu hususunu burada bir kez daha belirtelim. Diğer taraftan şeyhin, Ağbaş gibi Türkçe bir kelimeyle anılması onun sadece Kürt aşiretleri ile değil aynı zamanda Türk aşiretleriyle de yakın bir ilişki kurduğunu gösterir. Böylesi bir durum hem dönem için hem de Vefâî şeyhleri için sıradan bir hadisedir. Keza Ebu'l-Vefâ'nın halifeleri arasında da Türkçe isimler taşıyan pek çok halifesinin mevcut olması, tarikatın daha ilk baştan itibaren Türkmenler arasında da etkin olduğu anlamına gelir.

Bölgede Şeyh Ağbaş'la ilgili anlatılan rivayetlerde onun tasavvufi kimliğini anlamamıza yardımcı olacak bilgiler mevcuttur. Rivayetlere göre, o sihirbazlık suçlamasıyla dönemin sultanına şikayet edilir. Bölgede bahsi geçen sultanın IV. Murad olduğu yönünde bir anlatı varsa da kronolojik olarak bunun mümkün olamayacağı açıktır. Onun doğu seferleri sebebiyle bölgede bulunması zaman zaman Alâeddin Keykubad'ın yerini almasına neden olmuştur. Sultan onu bulup cezalandırmak için üç yüz askerle yola çıkar. Yolda şeyhin annesi Hamse ile karşılaşır ona şeyhin nerede olduğunu sorar. Bu sırada şeyh bir mağarada itikaftadır. Şeyhi bulan sultan, onun sihirbaz mı yoksa gerçek bir şeyh mi olup olmadığını anlamak için ondan bir keramet ister. Şeyhin asasını yere vurmasıyla yerden minare yüksekliğinde su fışkırır. Suyun şiddetinden her yer suyla dolup taşar. Bunun üzerine şeyh Arapça "alçal" anlamında "Seken!" diye suya seslenir. Bunun üzerine su normal seviyesine iner. Şeyhin suya "Seken!" diye seslenmesi sonucu köyün adı da Sekenak olarak kalır. Suyun çıktığı yer ise Muzakbin Çeşmesi

³⁰ Salih Erpolat, *XVI. Üzyılda Ergani Sancağı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 1993, s. 48.

³¹ *Tüm Yönleriyle Çermik İlçesi ve Turizm*, ed. Kenan Haspolat, İstanbul 2014, s. 7-9.

³² NFS d. nr. 2660, s. 209-219; Oktay Bozan, "Osmanlı Nüfus ve Kefalet Kayıtlarına Göre Çermik Kazasının 19. Yüzyıl Ortalarındaki İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı", *Çermik'in Tarihi Yolculuğu*, Ed. O. Bozan vd, İstanbul 2026, s. 235

olarak bilinir.

Padişah ve askerler yerden çıkan sudan kana kana içtikten sonra acıkırlar. Onları doyurmak için şeyh bir oğlak kurban eder. Tek oğlakla bütün askerleri doyurur. Askerler doyduktan sonra oğlağın kemiklerini bir araya getiren şeyh, dua ederek onu tekrar diriltir. Fakat bu sırada askerlerden biri oğlağın bir kemiğini sakladığı için dirilen oğlak topal kalır. Şeyh kemiği saklayan askerden alır ve yeniden dua edince bu kez oğlak tam olarak eski haline döner. Kemiği saklayan asker gördükleri karşısında Şeyh Ağbaş'tan ayrılmak istemez. Onunla kalıp şeyhin müridi olur. Padişah gördüklerinden sonra onun gerçek bir şeyh olduğunu anlar. Şeyh, bir değirmen taşını kendisine binek yaparak padişahı ve askerleri uğurlar. O, savaş zamanında da bu taşla binerek savaşır.³³ Köyün yakınlarında onun itikafa çekildiği düşünülen bir mağara vardır. Ayrıca değirmen taşı hâlâ köyün yakınlarında bulunmakta olup bölge halkı tarafından kutsal sayılır, yine ondan kaldığına inanılan başka emanetler de mevcuttur. (Bkz. Ek 3)

Şeyhin sihirbazlıkla suçlanması, bir mağarada itikafa çekilmesi, yerden su çıkartması, ölen hayvanı diriltmesi, cansız nesneleri yürütmesi pek çok şeyh için de birebir anlatılır. Fakat bu tür kerametlerin genel olarak Vefâî, Kalenderî, Haydarî ve Bektaşîler için anlatıldığını belirtmek gerekir. Örneğin doğu seferine çıkan Sultan Alâeddin Keykubad'ın yolu diğer bir Vefâî şeyhi Merbuzan'ın tekkesinin olduğu Zara'dan geçer. Akşam olunca sultan uzakta yanmakta olan ışığı görüp burada ne olduğunu sorar. Sultanın yanında bulunan bir Ermeni, "Sultanım! Orada bir sihirbaz sarhoş var, başına insanları topluyor." diye cevap verir. Bunun üzerine sultan şeyhi denemek için ona iki katır şarap gönderir. Şeyh gelen şarapları bala ve yağa çevirir. Böylece sultan onun gerçek bir şeyh olduğunu anlayıp ona ihsanda bulunur.³⁴ Aynı motif Orhan Gazi ve Vefâî şeyhi Geyikli Baba için de birebir anlatılır.³⁵ Dolayısıyla bu anlatılardan yola çıkarak Şeyh Ağbaş'ın da diğer Vefâîlere benzediği söylenebilir.

Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere Şeyh Busa'd Hasaranî ve oğlu Şeyh Ağbaş kültü üzerine bir Alevî ocağı kurulmadığı gibi halefleri de Sünnî'dir. 1523 tarihinde hazırlanan tahrir defterinde Sekenak ve Şeyhler köyünde 7 şeyhzade ve imamın yaşadığı bilgisinin yanında *Vakfi Zaviye-i Ağbaş ve Cami* kaydı³⁶ bu dönüşümün erken bir tarihte olduğu izlenimini vermektedir. Bu durum da tarikatın genel seyri içinde oldukça tutarlıdır. Nitekim Zara'da tekkesini kuran Şeyh Merbuzan'ın 1536 tarihli vakfiyede *el-Vefâî el-Hanefî* nisbesiyle karşımıza çıkması her ne kadar Osmanlı-Safevî geriliminin bir sonucu olarak değerlendirilse de³⁷ onun Sünnî geleneğe bağlı olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Yine Şeyh Merbuzan adıyla anılan bir Alevî ocağına rastlanmaz. Aynı durum Sivas'ta tespit edilen Şeyh Behlül ve Şeyh Çoban gibi iki Vefâî şeyhi için de geçerlidir. Şeyh Çoban adına Tunceli merkezli bir Alevî ocağı varsa da Sivas'taki zaviye çevresinde bir ocak ortaya çıkmadığı gibi takipçileri de zamanla Sünnîleşmiştir. Şeyhlerin adıyla anılan Alevî ocaklarına rastlanmaması hem Sünnî olabileceklerine hem de aşiret bağlarının zayıflığına işaret olmalıdır. Zira Alevî ocak kurucularında aranan soy ve keramet onlarda da bulunduğu gibi onlardan intikal ettiği düşünülen ve saygı gösterilen emanetler de mevcuttur. Vefâî şeyhlerinden Dede Karkın, Şeyh Çoban, Şeyh Merbuzan, Şeyh Behlül, Şeyh Ahmed-i Tavîl ve Şeyh Busa'd'dan sadece Dede Karkın ve Şeyh Ahmed-i Tavîl'e nisbet edilen Dede Karkın ve Şeyh Ahmed Dede adıyla anılan Alevî ocaklarının mevcut olması bu iddiayı kuvvetlendirir. Keza Dede Karkın'ın doğrudan Oğuzların Karkın boyuna mensup cemaatlerin

³³ *Tüm Yönleriyle Çermik İlçesi ve Turizm*, s. 7-9.

³⁴ Hasan Yüksel, "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâî Zaviyesi", s. 237.

³⁵ Sadullah Gülten, *Üçler Yediler Kırklar*, s. 49-51.

³⁶ BOA TD, nr. 998, s. 121, 124.

³⁷ Hasan Yüksel, "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâî Zaviyesi", s. 238.

dedesi olması, Şeyh Ahmed-i Tavîl zaviyesinin bulunduğu Şeyh Hasanlı köyünün isim babası ve Şeyh Ahmed-i Tavîl'in kardeşi olduğu rivayet edilen Şeyh Hasan³⁸ adıyla bilinen kalabalık bir aşiretin varlığı onların bir külte dönüşmesini ve bir Alevî ocağının ortaya çıkmasını sağlamış olmalıdır.

Öte yandan Şeyh Çoban, Şeyh Merbuzan, Şeyh Behlül'ün 1240 tarihli Babaî İsyanı'ndan sonra bile Selçuklu sultanlarınca desteklenmiş olması da dikkat çekici olup bu ayrıntı şeyhlerin dini inançları konusunda bazı ipuçları verebilir. Her üç şeyhe de III. Gıyaseddin Keyhüsrev vakıf kurmuş, üstelik Şeyh Çoban, zaviyesini Sivas'ın merkezinde inşa etmiştir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulursa, Babaî İsyanı'ndan sonra Vefâî şeyhlerinin Selçuklu baskısından dolayı kırsala veya uç bölgelere çekildiğine yönelik iddiaların da gözden geçirilmesi gerekir. Bu durum Vefâîlerin kendi içlerinde farklılaştıkları şeklinde yorumlanabilir. Hatta onların zamanla Sünnîleştiklerinden ziyade, başından beri Sünnî oldukları da ileri sürülebilir. Aslında bu tartışmalar en başa yani Ebu'l-Vefâ'nın tasavvufi kimliği ve kurduğu tarikatın yapısına kadar geriye götürülebilir. Onun silsilesindeki bazı sufilerin şerî kurallara bağlı takva ehli kimseler olması, kendisinin Sünnîliğin merkezi Bağdat'ta eğitim görmesi ve menakıbnâmesinde dini emirlere uyduğunun vurgulanması tarikatın başlangıçta Sünnî bir çizgi arz ettiği izlenimini vermektedir. Ayrıca onun ehl-i hadis, Şafîî veya Hanbelî olduğuna dair rivayetlerin yanı sıra, dört mezhepten delili en sağlam olana göre amel ettiği de belirtilir. Öbür taraftan menakıbnâmesinde Ehl-i Sünnet ilkelerine uymayan davranışlar sergilediğine yönelik ifadeler de yer alır. Kadın-erkekli ayinleri nedeniyle halifenin şeyhe bir mektupla beraber şarap ve kadeh gönderdiği rivayet edilir. Mektupta, kadehin kadın-erkek bir arada yapılan ayin sırasında, şarap içmesi için gönderildiği anlatılır.³⁹

Haşim Şahin'e göre tarikatın Sünnî yapısı, Türkmen ve Kürt aşiretleri arasında yayılmasıyla değişmeye başlamış ve bu aşiretler tarikata gayrisünnî bazı motifler taşımıştır.⁴⁰ Fakat yukarıdaki değerlendirmeler ışığında bu tespitin Vefâî gruplarının tamamı için geçerli olduğu söylenemez. Örneğin Dede Karkın ocağına ait icâzetnâmelerinin içeriğinde Oniki İmam'ın ve onların nesillerinden gelen çocuklarının zikri ve Hz. Ali'den yardım talep eden meşhur Arapça Nadi Ali'nin yer alması tarikatın Şîî eğilimini gösterirken aynı icâzetnâmelerde beş vakit namaza, Ramazan orucuna, hac ve zekâta, bunların mutlaka yerine getirilmesi gereken ibadetler olduğuna vurgu ve ilgili ayet ve hadislerin zikri, Peygambere ve ashabına defalarca salavat, Hulefâ-i Râşidîn denilen Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'nin isimlerinin saygıyla anılması ve unvanlarının zikri ise Sünnîlik izleri taşır.⁴¹ Burada Âşıkpaşazâde ve damadı Seyyid Velâyet'i de zikretmek yerinde olur. Keza her iki şeyh de aileden tevarüs ettikleri Vefâîliğin yanı sıra Sünnî Zeynîyye-Vefâîliğine bağlanmışlardır. Yine Vefâîlerle ilgili bazı bilgiler veren Zebîdî'nin, Şehabeddin Ahmed isimli bir Vefâî şeyhinin Halep'ten Anadolu'ya göçtükten sonra Hanefî mezhebine geçtiği yönünde verdiği bilgi⁴² Vefâîliğin tek boyutlu değerlendiremeyeceğini gösterir.

Zebîdî'nin, Halep'ten Anadolu'ya göçtükten sonra Hanefî mezhebine geçtiğini belirttiği

³⁸ Yalçın Çakmak, ““Mitik Bir Yurt” Olarak Horasan'dan Dersim'e Şeyh/Şih Hasan Aşiretleri”, *Aktör, Müttefik, Şaki Kürt Aşiretleri*, Ed. Yalçın Çakmak vd., İstanbul 2023, s. 104.

³⁹ A. Yaşar Ocak, “Ebu'l-Vefâ el-Bağdadi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul 1994, s. 347; A. Yaşar Ocak, “Türkiye Selçukluları Döneminde ve Sonrasında Vefâî Tarikatı (Vefâiyye) (Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım)”, *Selçuklular, Osmanlılar ve İslam*, İstanbul 2017, s. 55; Haşim Şahin, “Selçuklu ve Erken Osmanlı Döneminde Vefâî Tarikatı”, *Dervişler ve Sufi Çevreler*, İstanbul 2017, s. 63.

⁴⁰ Haşim Şahin, “Selçuklu ve Erken Osmanlı Döneminde Vefâî Tarikatı”, s. 63.

⁴¹ A. Yaşar Ocak, *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci*, s. 62-63.

⁴² Ayfer Karakaya-Stump, *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Alevîler*, s. 119.

Şehabeddin Ahmed'le II. Murad döneminde Ebu'l-Vefâ isimli cemaatini *yukarı canipten* Kütahya'ya getiren Seyyid Velâyet'in babası Seyyid Ahmed arasında büyük bir paralellik mevcuttur. Bunların aynı kişi olması muhtemeldir. Aynı kişiler olmasalar bile her ikisinin de Sünnî olarak karşımıza çıkması Vefâî muhitinden Osmanlı topraklarına gelen ve Hanefî mezhebine geçen birden fazla şeyhin olduğunu gösterir. Bu durum ise Vefâîlik ve Hanefîlik arasında geçişlerin olduğu anlamına gelir. Burada hem Şeyh Merbuzan'ın *el-Vefâî el-Hanefî* nisbesiyle anılması hem de Dede Karkın ocağına ait icazetnâmelerinin muhtevasında yer alan Sünnîlik motiflerinin Osmanlı-Safevî çekişmesiyle ilgili olabileceği şeklindeki yorumların da tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini bir kez daha belirtelim. Keza hem Âşıkpaşazâde ve damadı Seyyid Velâyet'in Sünnî Zeynîyye-Vefâîliğine bağlanması hem de Şehabeddin Ahmed ve Seyyid Ahmed'in Hanefî mezhebine geçmesi Osmanlı-Safevî geriliminin çok öncesine dayanır. Tahrir defterinde Seyyid Ahmed'in aşiretiyle Osmanlı topraklarına *yukarı canipten*⁴³ geldiği yönündeki vurgu da Safevîlerle ilişkisi olan veya olduğu düşünülen herkese karşı önyargılı davranan Osmanlıların, Ebu'l-Vefâ cemaatine ve temsilcilerine karşı böylesi bir tavırda olmadıklarını gösterir. Üstelik onları koruyup kollayarak büyük destek vermişlerdir.⁴⁴ Bunun sebebi belki de Osmanlı topraklarına Sünnî/Hanefî olarak gelmeleridir.

Kaldığımız yerden devam edecek olursak, elimizdeki icazetnâmeden hareketle Şeyh Ağbaş'a vakfedilen köyü ve buranın sınırlarını büyük oranda tahmin edebiliyoruz. İcazetnâme kayıtlarına göre arazinin doğu sınırı vadi boyunca kesintisiz akan *Nahr-ı Cârî* (akan nehir) ile çekilmiş, batı sınırı ise Fırat Nehri kıyısında nirengi noktası olarak tayin edilen sabit ve belirleyici kaya/taş (*El-Hacerü'l-Ma'rûf*) esas alınarak belirlenmiştir. Arazinin kuzey yönündeki hattı Karârî mevkii ile Çürüs köyünün alt kısmında yer alan ve gür akan pınar/kaynak suyunu (*Ayn-ı Cârî*) takip ederken, güney sınırı ise Çürüs köyünün altındaki vadiden başlayıp işlek geçit yoluna (*Derb-i Sâlik*), oradan bir diğer nirengi oluşturan sınır taşına, taş üzerinden Kekosın

⁴³ Saim Savaş, *XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik*, Ankara 2002.

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sadullah Gülten, *Heterodoks Dervişler ve Aleviler*, s. 101 vd; BOA TD, nr. 49, s. 799; KKA TD, nr. 48, v. 148b; Bkz. Cemâ'at-i Yörükân-ı Seyyid (E)bu'l-Vefâ tâbi-i Donuzlu der tasarruf-ı Seyyidi's-sâdât Seyyid Velâyet (bin) Seyyid Ahmed bin Seyyid (E)bu'l-Vefâ sâbikan cemâ'at-i mezbûrenin mu'âfiyesi teslim olunub üzerlerine rûsûm vaz' olunup mezbûr Seyyid Velâyet'e mezkûrların rûsûmıyla peygâr-ı mübareke mülâzemet emr olunmuş imiş ba'dehu mezkûr cemâ'at hazret-i merhûm Seyyid (E)bu'l-Vefâ oğlu mezbûr Seyyid Ahmed'e Sultân Mehmed tâbe serâhu sadaka eylediği mu'âfnâme hazret-i Hüdâvendigâr'a 'arz olunub ânlar dahî müsellemler ve mukarrer dutup mezbûr Seyyid Velâyet üzerinden hıdmet-i mülâzemeti ref' idüb cemâ'at-i müşârûn-ileyhânın mu'âfiyetlerin mukarrer kılub sâbikan atası tasarruf eylediği minvâlce kendü dahî mutasarrıf ola deyu eline hükm-i şerif-i cedid sadaka eylemiş görölub mazmûn-ı hükm-i meymûn deftere sebt olundu kim minba'd cemâ'at-i mezbûra mutasarrıf olan Seyyid Velâyet'den hıdmet-i mülâzemet taleb olunmayub hiç cemâ'at-i mezbûre dahî 'avârıza katılmıya zîrâ mu'âfnâmeler mücebince hânehâ-i 'avârizdan ihrâc olunmuşlardır deyu sûret-i defter-i 'atîfde mastûr ve mukayyedir el-ân kemâkân Seyyid Velâyet mutasarrıf imiş el-ân elindeki mukarrernâmeleri görölüb cemâ'at-i mezkûre-i Seyyid Ahmed bin Ebu'l-Vefâ aralarında câri olan 'âdet üzerine tasarruf idüb hâricden kimesne dahl idelmemiş ise girü kemâkân mezkûrın oğlu Seyyid Velâyet dahî ol minvâlce müstakıll mutasarrıf olup kimesne dahl eylemeye Seyyid Velâyet elinde olan mu'âfnâmenin sûreti budur bundan evvel Seyyidi's-sâdât ve menba'ü'l-ehli's-sa'âdât Seyyid Ebu'l-Vefâ oğlu Seyyid Ahmed **yukarı cânibden** bu vilayete gelince kendülere müte'allık dervişlerden bir nice kimesne bile gelüb abdâllar olub ellerinde yerleri ve yurdları olmaduğu sebepten 'avâriz-ı dîvâniyeden mu'âf ve müsellemler olmak için merhûm ve mağfûr babam Sultân Bâyezid Hân 'aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân hükm-i şerif sadaka eylemiş imiş hâliyen Hakk subhânehu ve ta'âlânın 'avn-i 'inâyeti ile serir-i saltanat bana müyesser olub cülûs-ı hümayûn vâkı' oldukda ol hükmü 'aynı ile getürüb 'atebe-i 'ulyâma 'arz idüb mukarrernâme ve hükm-i cedid taleb itdükleri ecilden ben dahî ânların mu'âfiyetini müsellemler ve mukarrer dutub müceddeden bu hükm-i şerifi virdim ve buyurdum ki zikrolunan dervişler ber-karâr-ı sâbık ulakdan ve suhreden ve cerahordan ve sekbândan ve hisâr yapılmamasından ve salgundan ve doğancından ve 'azebden ve kürekçiden ve nüzul tahılından ve sâ'ir 'avâriz-ı dîvâniyeden emîn ve mu'âf olalar eğer neylü ve neysüz demeyeler benden hükm-i şerif-i 'âmm varur ise ânları üşendirmeyeler ve rahmet virüb ve dahl kılmayalar şöyle bileler ol bâbda hiç ferd efrâd-ı âferideden kâ'inen men kâne ve keyfe ve mâ-kâne mâni' ve dâfi' ve münâzi' olmaya deyu kayd olunmuşdur defter-i köhne el-ân 'alâ mâ-kâne deyu kayd olunmuş.

(Kîkûsın) yoluna ve son olarak adı geçen nehre bağlanan kavisli bir hattı izlemektedir. İcâzetnâmede yer alan bu kadim sınır tarifleri günümüz fiziki coğrafya verileriyle karşılaştırıldığında, vakıf arazisinin batısında Fırat Nehri, doğusunda ise derin bir kanyon oluşturarak Fırat'a dökülen Sinek Deresi ile kuşatılmış, doğal engellerle korunaklı ve belirgin bir mikro-havzaya karşılık geldiği görülür.

1566 tarihli Diyarbakır vakıf defterinde⁴⁵ zaviye ve vakıfla ilgili bilgi yer almadığı için belgede geçen bu bilgileri teyit etmek mümkün olmamıştır. Fakat 1523 tarihli tahrirde *Vakfı Zaviye-i Ağbaş ve Cami* kaydının altında 3 bab asiyab/değirmen ve yarım çiftten daha küçük ekilebilir toprak parçası anlamına gelen 31 kıta zemin kaydedilmiştir. Vakfın 31 zemininin olması vakıf arazisinin genişliğine işaret olabilir. Yine 1518 tarihli defterde aşağıda hakkında detaylı bilgi verilecek olan Şeyhler köyünün malikane geliri Ağbaş zaviyesinin, divani geliri ise Ağbaş'ın neslinden gelen Derviş Ahmed ile Derviş Muhammed'e ayrılmıştır. Bu durum köyün aslında sultan tarafından Ağbaş Dede'ye/Şerif'e ve evladına temlik edildiğini ve sonrasında da buna uyulduğunu gösterir. Aynı durum Alâeddin Keykubad'ın Şeyh Ahmed-i Tavîl için yaptığı vakıfta da görülür. Zaviyeye Şeyh Hasanlı köyünün malikane ve divani gelirleri vakfedilmiştir.⁴⁶

Osmanlı Belgelerinin İzinde: Şeyh Ağbaş ve Soyu

Şimdi başa dönüp 1474 tarihinde icâzetnâmenin verildiği Şeyh Ahmed'in şeceresini hatırlayalım: Şeyh Ahmed bin Şeyh İsmail bin Şeyh Muhammed bin Şeyh Ahmed bin Şeyh Muhammed bin Şeyh İsmail bin Şeyh Ali bin Muhammed bin Şeyh Ahmed bin Şeyh Ağbaş bin Şeyh Busa'd Hasaranî bin Şeyh Ali bin Şeyh Muhammed ki, onun nesli, İmam Ali bin Musa er-Rıza Mürre's-Sekine, İmam Muhammed bin Ali bin Taki, İmam Ali bin Muhammed Naki, İmam Hasan bin Ali Hadi el-Cevadü'l-Askeri ve İmam Felak Hüccetü'l-Kaim Muhammed bin Mehdi Ahsenü'z-Zaman el-Hüccetü'l-Mü'minîn ve İmamu'z-Zaman.

Sekenak/Şeyhler köyünde yaşayan icâzetnâmenin sahibi Şeyh Ahmed'le ilgili bazı bilgilere tahrir defterlerinden ulaşılır. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı topraklarına kattığı Diyarbakır'ın 1518 tarihli ilk tahririnde Sekenak ve Şeyhler karyesi peş peşe karşımıza çıkar. Sekenak köyü *Karye-i Sekenak*, Şeyhler köyü ise *Karye-i Mezra-i Şeyhler* şeklinde kayıtlıdır. Sekenak köyünde kaydedilen ilk kişi icâzetnâme ile de uyumlu bir şekilde Derviş Ahmed bin İsmail'dir. Ayrıca isminin hemen altına zaviyedar olduğu bilgisi de not edilmiştir. Dolayısıyla 1474 tarihinde Kerbela'ya giderek dedelerinden kalan elindeki icâzetnâmeyi yenileten İsmail oğlu Derviş Ahmed, 1518 tarihinde hayatta olup Şeyh Ağbaş Şerif zaviyesinin zaviyedarıdır. Oğluna babasının adını vermiş olup oğlunun adı İsmail'dir. Derviş Ahmed'in torunu yani İsmail'in oğlunun adı ise Muhammed'dir. Şeyhler köyünün malikane hissesinin Sekenak karyesinde bulunan Şeyh Ağbaş Şerif zaviyesine ait olduğu belirtilir. Köyün divani hissesi de Derviş Ahmed ve Derviş Muhammed arasında paylaştırılmıştır. Derviş Ahmed'in icâzetnâmeyi 20'li yaşlarda aldığı düşünüldüğünde, kendisinin bu tarihlerde 65-70 yaşlarında olduğu tahmin edilebilir. 1523 tarihinde hazırlanan fakat elimizde sadece icmalî olan deftere Sekenak köyü *Sekenak nam-ı diğer Şeyhler ma'a mezra-ı Selmuverdi* olarak kaydedilmiş olup burada 7 şeyhzade ve imamın yaşadığı bilgisi verilir. Bu şeyhlerden biri bu sıralar 70-75 yaşında olması gereken Derviş Ahmed b. İsmail olabilir. O değilse bile oğlu İsmail veya torunu Muhammed onun yerini almış olmalıdır. Nitekim yukarıda da ifade edildiği üzere, Derviş Ahmed'in oğlunun adı İsmail, İsmail'in oğlunun adı ise Muhammed'dir. Fakat 1518 tarihinde

⁴⁵ KKA TD, nr. 552, v. 47b-49b.

⁴⁶ A. Yaşar Ocak, *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci*, s. 60.

Şeyhler köyünün divani hissesinden bir kısmının Derviş Muhammed'e ayrılmış olması Derviş Muhammed'in babası ve Şeyh Ahmed'in oğlu İsmail'in bu tarihten önce ölmüş olabileceği anlamına gelir.

Burada dikkat çekilmesi gereken bir başka husus ise icazetnâme ve tahrirde geçen isimler arasında büyük bir paralelliğin söz konusu olmasıdır. İcazetnâmede geçen Şeyh Ağbaş, Şeyh Ali, Şeyh Muhammed, Şeyh Ahmed, Şeyh Ali, Şeyh İsmail, Şeyh Muhammed, Şeyh Ahmed, Şeyh İsmail, Şeyh Muhammed, Şeyh Ahmed, Şeyh İsmail ve Şeyh Ahmed sıralaması tahrirlerde de Ahmed, İsmail ve Muhammed olarak devam eder. Buna Şeyh Busa'd Hasaranî'nin baba ve dede adı olan Muhammed ve Ali'yi de eklersek (Şeyh Ali, Şeyh Muhammed, Şeyh Busa'd Hasaranî, Şeyh Ağbaş) 15 nesil boyunca isimlerin tekrar ettiği görülür. Bu durum ailede dede isminin torunlara verilme geleneğinin yerleşmiş olmasının yanında, belki de daha önemlisi evlatlık vakıf statüsünün bozulmadan devam etmesi yönünde alınan bir tedbir olmalıdır. Böylece vakfın hukuki statüsü koruma altına alınmıştır. Öte yandan Şeyh Busa'd'ın oğluna ak ve baş gibi iki Türkçe kelimeden oluşan Ağbaş ismini neden vermiş olabileceği yönündeki yukarıdaki analizimizi bir kez daha gözden geçirmek yerinde olur. Şeyh Ağbaş'ın asıl adının bu döngüye uygun olarak Muhammed olması gerekir. O halde Ağbaş, şeyhin adından ziyade isminin önüne geçen bir unvan/lakap olmalıdır. Belki de o, bölgede aşiretleri kontrol altında tutarak sınırları güvenceye almaya çalışan Alâeddin Keykubad tarafından aşiretler üzerine atanan bir yönetici olduğu için bu unvanı/lakabı almıştır. Evlatlık bir vakıf bağlanmasının sebebi de bu göreviyle ilgili olabilir.

1566 yılına gelindiğinde köy *Sekenak nam-ı diğer Şeyhler ma'a mezra-ı Selmuverdi ve Keykülli* (?) şeklinde kayıtlıdır. 1518 tahririnde malikane ve divani gelirlerinin tamamı şeyh ailesine ve zaviyeye aitken 1566 tahririnde köyün malikane geliri yine zaviyenindir. Fakat bu kez divani hissenin bir kısmı zeamete ayrılmıştır. Bu değişiklik Osmanlı Devleti'nin Doğu Anadolu'yu ilhakından sonra uyguladığı klasik istimâlet ve kademeli merkezileşme politikasının tipik bir yansımasıdır. Açık bir ifadeyle Osmanlılar vakıf haklarını tanımış olmakla birlikte mali denetimi sağlamak adına divani hisselerle müdahale etmiştir. Köyde bu tarihte Şeyh Sala, Şeyh Halil, Şah Hüseyin v. Şeyh Hasan, Şeyh Sala v. Nevruz, Şeyh Hüseyin v. Kulu, Derviş Hoca Ali, Şeyh Hasan v. Muhammed, Derviş Muhammed v. Derviş Ali, Ali v. Şeyh Ahmed, Ali v. Derviş Ali, Şeyh İbrahim ve Şeyh Hasan v. Şeyho isimli şeyh ve dervişlere rastlanır. Bunlardan hangisinin zaviyedar olduğu belirtmediği için Ağbaş'ın soyundan gelen şeyhi tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Fakat Ali, Muhammed, İsmail ve Ahmed döngüsünden hareketle zaviyedarın Derviş Muhammed v. Derviş Ali olması muhtemeldir. İlk defterde de dönemin zaviyedarı Ahmed'den ve torunu Muhammed'den derviş olarak bahsedilmiş olması da iddiamızı kuvvetlendirir.⁴⁷

Köye ve köyde yaşayan şeyhlere dair uzunca bir süre herhangi bir kayda rastlanmaz. Rebiülevvel 1102/Aralık 1690 tarihli hurufat defterine göre zaviyedar Mehmed'in vefat ettiği ve yerine oğlu Hasan'ın geçtiği anlaşılmaktadır.⁴⁸ 26 Kasım 1705 tarihli bir berattan Ağbaş zaviyesinin zaviyedarı/şeyhi Seyyid Dede Mehmed bin Hasan'ın vefat ettiğini öğrenmekteyiz. Yerine Seyyid Ahmed Efendi, Seyyid Abbas Efendi, Seyyid Muhammed Efendi, Diyarbakır'dan Seyyid Muhammed Efendi, Abbas Efendi, Muhammed Emin Efendi ve Hasaran nahiyesinden Halil, Hasan, Seyyid Ömer, Murad Han, Allahverdi, Muhammed ve Osman'ın şahitliğiyle oğlu

⁴⁷ BOA TD, nr. 64, s. 599, BOA TD, nr. 998, s. 121, 124, KKA TD, nr. 106, v. 281b-282b, KKA TD, nr. 106, v. 286b.

⁴⁸ Yasin Taş, "Osmanlı Döneminde Çermik Vakıfları", *Taşların Sırrı Suyun Şifası*, Ed. Oktay Bozan vd, İstanbul 2025, s. 157.

Seyyid eş-Şeyh Hasan atanır.⁴⁹ 1834/1835 tarihli nüfus defterinde ise köy artık Şeyhandede adıyla karşımıza çıkar.⁵⁰

Bu değişim 1566-1834 tarihleri arasında yaşanmışa benzemektedir. 26 Kasım 1705 tarihli beratta Ağbaş zaviyesinin şeyhinden Seyyid Dede, 1867-68 tarihli evkaf defterinde ise zaviyeden Ağbaş Dede şeklinde bahsedildiğine bakılırsa şeyhlere ve zaviye kurucusu Ağbaş'a dede diye de hitap edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim bölgede o Babadede diye bilinir. Dolayısıyla şeyh kelimesine getirilen Farsça -an çoğul ekiyle Şeyhler adı şeyhler manasında Şeyhan'a dönüşmüş, ardından da şeyhle birlikte kullanılan dede unvanı eklenip son olarak Şeyhandede şeklini almıştır. 14 Recep 1262/8 Temmuz 1846 tarihli bir kayıta es-Seyyid Şeyh Ebubekir Halife'nin beratını yenilettiği görülür.⁵¹ Köye ait 1844 ve 1847 tarihli nüfus ve kefalet defterlerinde şeyh unvanlı kimseye rastlanmaz.⁵² Fakat 1867-68 tarihli evkaf defterine göre Çünküş nahiyesine tabi olarak kaydedilen Ağbaş Dede zaviyesinin mütevellisi Hasan'dır. Vakfın evlatlık bir vakıf olduğu göz önünde tutulursa Hasan'ın Ağbaş Dede'nin soyundan geldiği söylenebilir. Zaviyenin 450 kuruş geliri Şeyh ve Füseyini (?) karyelerinden elde edilmiştir.⁵³ 1871 yılında zaviyenin gelirleri arasında Şeyhan, Mezra ve Çular köylerinin aşar bedeli olarak 1.810 kuruş kaydedilmiştir.⁵⁴

Bu tarihten itibaren şeyh ve zaviyelere dair belge bulunmazken, ailenin serüveni aile üyeleri arasında oldukça iyi bilinmektedir. Buna göre zaviyedar Molla Hasan'ın 1893 yılında vefatıyla kardeşi Şeyh Yusuf ve onun oğlu Seyyid Ahmed görevi devralır. Molla Hasan'ın oğlu Seyyid Mehmed 1903 yılında bir cinayete kurban gidince oğlu Sadık Koca, annesiyle evlenen Seyyid Mehmed'in amcasının oğlu Seyyid Ahmed tarafından büyütülür. Sadık Koca'nın 1976'da vefat etmesiyle de burada tanıtımını ve değerlendirmesini yaptığımız icazetnâme Sadık Koca'dan oğlu Abdullah Koca'ya geçer. Aile köyden uzun zaman önce ayrılmış olup Avrupa'nın ve Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde yaşamaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

A. Yaşar Ocak'ın uzun süredir yürüttüğü Vefâîlik araştırmaları sayesinde Ebu'l-Vefâ, Vefâîlik ve Mardin, Malatya, Sivas gibi bölgelerde yaşayan Dede Karkın, Şeyh Ahmed-i Tavîl, Şeyh Çoban, Şeyh Marbuzan, Şeyh Behlül gibi Vefâî şeyhleri hakkında bazı bilgilere sahibiz. Bu çalışmayla adı geçen şeyhlere Diyarbakır'da faaliyet gösteren Şeyh Busa'd Hasaranî, bizim teklifimize göre Şeyh Ebu Saîd ve asıl adı Muhammed olan oğlu Şeyh Ağbaş da eklenmiştir. Şeyh Busa'd Hasaranî/Şeyh Ebu Saîd de tıpkı diğer Vefâî şeyhleri gibi kendisine tabi olan aşiretlerle Irak veya Suriye'den Diyarbakır'ın Hasaran nahiyesine (bugünkü Çermik ilçesine bağlı eski adıyla Sekenak/Şeyhler, yeni adıyla Şeyhandede köyüne) yerleşmiştir. Asıl adı Muhammed olması gereken oğlu Şeyh Ağbaş da babasından devraldığı şeyhliği yürütmüştür. Onun bölgede aşiretleri kontrol altında tutmak ve sınırları güvenceye almak isteyen Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'la iyi bir ilişki kurduğu, bunun sonucunda da sultan tarafından bizzat desteklendiği anlaşılmaktadır. Sultan Alâeddin Keykubad, Şeyh Ağbaş ve soyundan gelenlere geniş sınırları olan evlatlık bir vakıf bağışlayarak onların bölgedeki meşruiyetini sağlamlaştırmıştır. Ancak taşıdıkları bu tasavvufi kimliğe ve etraflarındaki aşiretlere rağmen Dede Karkın ve Şeyh Ahmed-i Tavîl'in aksine Şeyh Merbuzan, Şeyh Behlül ve Şeyh Çoban gibi,

⁴⁹ BOA. AE. SAMD, III, 83/8297

⁵⁰ NFS d. nr. 2668, s. 60-61.

⁵¹ EV. BRT. 75/25.

⁵² NFS d. nr. 2668, s. 60-61, NFS d. nr. 2661, s. 28.

⁵³ EV. d. 20251, s. 54

⁵⁴ Yasin Taş, "Osmanlı Döneminde Çermik Vakıfları", s. 158.

Şeyh Busa'd ve Şeyh Ağbaş adına da bir Alevî ocağı teşekkül etmemiştir. Üstelik halefleri de Sünnî'dir.

Vefâî silsilesine bağlı bazı şeyhlerin adıyla Alevî ocakları kurulurken bazılarının çevresinde böyle bir kültün oluşmaması, tarikatın mahiyetiyle ilgili pek çok soruyu gündeme getirir: Her şeyden önce tarikatın kurucusu Ebu'l-Vefâ'nın hayatı, tasavvufi anlayışı, mezhebi, silsilesi, kurduğu tarikatın usul ve erkânı hakkında neredeyse hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Ölümünün ardından kısa bir süre zarfında hem kendisi hem soyu hem de kurduğu tarikat silinmeye yüz tutmuştur. Hal böyleyken bahsedilen şeyhlerin, kurulduğu coğrafyada bile izi silinen ve unutulmaya yüz tutan bir tarikata neden girmiş olabilecekleri cevapsız sorular arasındadır. İcâzetnâmeler ve Osmanlı arşiv kayıtları vesilesiyle öğrendiğimiz Vefâî şeyhlerinin 11. yüzyılda Irak'ta ortaya çıkan Vefâîliğe ne zaman ve nerede intisap ettikleri konusu da henüz aydınlatılamamıştır. Üstelik Şeyh Ağbaş ve babası Şeyh Busa'd Hasaranî de dâhil olmak üzere, 13. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen şeyhlerin hiçbiri 1107 tarihinde ölen Seyyid Ebu'l-Vefâ el-Bağdadî'nin doğrudan halifeleri olamaz. Bu yüzden onların tarikata intisaplarında kimden veya kimlerden etkilendikleri, Anadolu'da mı yoksa geldikleri coğrafyada mı tarikata intisap ettikleri soruları cevapsızdır. Dahası Ebu'l-Vefâ ve Vefâîliğe dair ne menkıbelerde ne Alevî ibadet ritüellerinde ne de nefes ve deyişlerde herhangi bir iz yoktur. Üstelik icâzetnâmelerde zikredilen, silsileleri kaydedilen, silsilelerde düzinelerle şeyh ve halifeden bahsedilen üstelik belli sayıda zaviyeleri ve bunların vakıfları bulunan böylesi bir tarikata Anadolu tasavvuf tarihinin yazılı kaynaklarında da rastlanmaz. Ocak, Vefâîliğin tasavvuf tarihinin yazılı kaynaklarında geçmeme sebebini tarikatın kırsalda yaşayan Türkmen ve Kürt aşiretleri arasına sıkışmışlığına yorsa da⁵⁵ Âşıkpaşazâde, damadı Seyyid Velâyet ve Şeyh Çoban gibi Vefâî şeyhlerinin şehir merkezlerinde yaşadığı unutulmamalıdır. Ayrıca bu cevap yukarıdaki soruları açıklamadığı gibi Ebu'l-Vefâ'nın adına menkıbelerde, Alevî ibadet ritüellerinde, nefes ve deyişlerde neden rastlanmadığını da açıklamaz.

Yine Alevî ocaklarının ortaya çıkışında ve kurumsallaşmasında Vefâîliğe büyük bir önem atfeden Ayfer Karakaya-Stump da konuyla ilgili şu değerlendirmede bulunur: "İlginçtir ki Alevî dede/pir ailelerinin ellerindeki bütün bu yazılı belgelere rağmen Alevî kolektif hafızasında Vefâîliğe dair son derece muğlak bazı izler dışında pek bir tortu kalmamıştır. Vefâî izlerinin bu erozyonu bir yandan Vefâîliğin Kızılbaşlık içinde erimesinin doğal bir sonucu olmakla birlikte, öte yandan Vefâî geleneğinin önemli simalarının Bektaşî geleneğine eklenmesi ile alakalıdır".⁵⁶ Bu değerlendirme de hem yukarıdaki soruların cevabını vermez hem de Ebu'l-Vefâ'nın adına menkıbelerde, Alevî ibadet ritüellerinde, nefes ve deyişlerde neden rastlanmadığını açıklamaz. Özellikle yazarın iddia ettiği gibi Vefâîlik, Kızılbaşlık içinde eridiyse bunun bir şekilde muhakkak suretle yansması gerekir. Örneğin zamanla Bektaşîliğin içinde eriyen Yesevî, Kalenderî ve Haydarîlere dair izleri Bektaşî geleneği içinde tespit etmek mümkündür. Evliya menkıbelerine ve onlardan kalan her türlü emanete sahip çıkan ve bunlara büyük bir önem atfeden bir gruptan bunu beklemek gayet doğaldır. Üstelik Alevî kolektif hafızasında örneğin Ebu Müslim, Hallacı Mansur gibi Anadolu'yla uzaktan yakından hiçbir bağlantısı olmayan isimler bile canlılığını korurken Alevî ocaklarının oluşum sürecinde önemli bir rol oynadığı düşünülen bir karakterin izine rastlanılmaması oldukça düşündürücüdür. Bütün bu bilinmezliklerin üzerine bir de Ağuçan ve İmam Zeynel Abidin gibi ocakların mürşitlik iddialarının sebebi olarak Ebu'l-Vefâ'nın soyundan geldiği düşünülen Seyyid Ganim'in merkeze konulması meseleyi daha da girift bir hale getirir. Kaynaklarda o, Ebu'l-

⁵⁵ A. Yaşar Ocak, *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci*, s. 61.

⁵⁶ Ayfer Karakaya-Stump, *Vefâîlik, Bektaşîlik, Kızılbaşlık*, s. 197.

Vefâ'nın kardeşi, yeğeni, hem müridi hem de baba tarafından akrabası olarak sunulur. Karakaya-Stump, soyağaçlarındaki bu tutarsızlıkların metinler hazırlanırken veya kopyalanırken meydana geldiğini ve soy-sop iddialarının tarihsel doğruluğunu teyit etmeyi güçleştirdiğini belirtir.⁵⁷ Buna rağmen icazetnâmelerde geçtiği şekliyle Seyyid Ganim'i Ebu'l-Vefâ'nın kardeşi sayarak⁵⁸ tarikatın manevi önderliğini yalnızca onun neslinden gelenlerin yürütebileceğini savunan bir Vefâî muhitinden bahseder.⁵⁹ Öyle olduğu kabul edilse bile yine yukarıdaki soruların benzerleri Seyyid Ganim için de geçerlidir. Ağuçan ve İmam Zeynel Abidin ocaklarının mürşitlik iddiasının temel sebebi bir şekilde Ebu'l-Vefâ ile bağlantısı olduğu söylenen Seyyid Ganim ise adı neden icazetnâmeler dışında hiçbir yerde geçmez? Dolayısıyla yazarın Ebu'l-Vefâ ve Vefâîliğe dair *son derece muğlak bazı izler* kaldığı yönündeki görüşü sadece icazetnâmeler bağlamında geçerlidir. Öte yandan yukarıda isimleri bahsedilen Vefâî şeyhlerinden sadece Geyikli Baba, Evliya Çelebi tarafından Bektaşî/Yesevî⁶⁰ olarak gösterilirken diğer şeyhlerin Bektaşîliğe eklemlediklerine dair elimizde herhangi bir verinin olmadığını da söyleyelim.

Peki, o halde icazetnâme ve arşiv belgelerinde silsileleri kaydedilen, silsilelerde düzinelerle şeyh ve halifesinin adı geçen üstelik belli sayıda zaviyesi ve bunların vakıfları bulunan böylesi bir tarikat neden tasavvuf kaynaklarında yer almaz? Daha da önemlisi Alevî ocaklarına ait icazetnâmelerde onun ve soyundan gelenlerin isimleri geçmesine hatta bazı ocakların mürşitlik iddiasının nedeni olarak onun soyuna bağlılıkları gösterilmesine rağmen Alevîliğe mahsus hiçbir menkıbenin, ritüelin, nefes ve deyişin içinde o ve onun soyuna bağlanan şeyhler neden görünmez? Bunun cevabı Vefâîliğin devlet destekli, aşiret tabanlı bir şeyhlik ağı olup hem devlet hem de aşiretler nazarında meşruiyet aracı olmasında aranabilir. Bu durum daha önce de belirtildiği üzere Bektaşîliğin zamanla devlet desteğini alması ve ardından kurumsallaşmasıyla Yesevî, Kalenderî ve Haydarî gibi tarikatlara bağlı şeyhleri de içine alarak şemsiye bir rol oynamasına benzetilebilir. Şeyhlerden ve takipçilerinden kimisinin Sünnî kimisinin gayri Sünnî olması, takipçilerinden bazılarının Sünnî kalıp bazılarının Alevîliğe evrilmesi, bazıları adına Alevî ocağı kurulurken bazılarının adına kurulmaması, bazılarının aşiretler arasında bazılarının ise şehirlerde faaliyet göstermesi, ayrıca bazılarının devlet tarafından desteklenip vakıflarla kurumsallaşırken bazılarının kırsalda kalması ve kimi şeyhlerde sihirbazlık-keramet motifleri öne çıkarken kimilerinde şerî hükümlere uyduklarına yönelik vurgu yapılması onları standart, tek tip ve homojen bir yapıda görmemizi engeller. Bu durum Ebu'l-Vefâ'nın bize yansıyan hayatıyla da uyumludur. Zira onu da herhangi bir kalıbın içine sokup değerlendirmek mümkün değildir. Dolayısıyla bahsedilen bu hususlar göz önünde tutulursa usul ve erkânı hakkında neredeyse hiçbir bilgi bulunmayan Vefâîliğin tek bir mezhebe ve sosyal sınıfa indirgenemeyeceği çok açıktır.

Vefâî şeyhleriyle ilgili bildiğimiz temel ortak husus tamamına yakınının sultanlarla geliştirdikleri iyi ilişkiler sonucunda elde ettikleri destekler ve bunun kendilerine sağladığı meşruiyet çerçevesinde aşiretlerle kurdukları yakın bağıdır. 1010 miladi tarihli uydurma Şeyh Dilo Belincân şeceresinde hem Ebu'l-Vefâ hem de Alâeddin Keykubad henüz doğmamışken onların isimlerinin zikredilmesi, Vefâî ve Alâeddin Keykubad bağlantısının meşruiyet aracı haline geldiğine dair iyi bir örnektir. Öte yandan elinde Vefâî icazetnâmesi bulunan ailelerin

⁵⁷ Ayfer Karakaya-Stump, *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Alevîler*, s. 82-83.

⁵⁸ Örneğin bkz. Ayfer Karakaya-Stump, *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Alevîler*, s. 131,136.

⁵⁹ Ayfer Karakaya-Stump, *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Alevîler*, s. 133.

⁶⁰ Sadullah Gülten, "Evliya Çelebi'nin Nesebi Meselesine Dair Bazı Düşünceler: Hz. Ali ve Ahmed Yesevî'ye Uzanan Şeceresi Bize Ne Anlatır?", *SÜREK Alevilik-Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 6, Yıl Haziran 2026.

zamanla bu belgeleri sadece seyyidliklerini ispat aracı olarak kullanmaları da⁶¹ Vefâîlik üzerinden meşruiyet arama geleneğinin bir uzantısı olmalıdır. Keza ilk dönem için Vefâîlik vurgusunda ön plana çıkan temel husus şeyhlerin sultanlarla geliştirdikleri diyalog neticesinde kendilerine ve zaviyelerine bağlanan vakıflarla desteklenmiş olmalarıdır. Onlar Vefâîlik bağlantısı üzerinden hem sultan hem de kendilerine bağlı gruplar nazarında meşru hale gelmişlerdir. Özellikle Ebu'l-Vefâ'nın ölümünden kısa bir süre sonra tarikatın silinmeye yüz tuttuğu göz önünde bulundurulursa adı geçen şeyhler için Vefâî icazetnâmelerinin meşruiyet aracı olmanın ötesinde bir anlam taşımadığı düşünülebilir. Bu noktada Ebu'l-Vefâ isminin ve seyyidliğinin aşiretler nezdinde hâlâ geçerli bir meşruiyet aracı olduğu söylenebilir. Bu durum onun ve tarikatının adının icazetnâmelerde geçmesinin temel nedeninin, canlı bir tasavvufi silsileye aidiyetten ziyade, onun kutsal soyundan (seyyidliğinden) ve tarihsel otoritesinden faydalanarak siyasi ve sosyal meşruiyet devşirme çabası olduğunu akla getirmektedir. İcazetnâmelerin benzer bir biçimde, benzer sözcük ve cümlelerle yazılması ve tamamına yakınının Kerbelâ'da seyyidlerin kaydını tutmakla görevli nakibüleşraflar tarafından düzenlenmesi bunların bir örnek üzerinden çoğaltılmış olunabileceğini gündeme getirir. Yeni belgelerin tespit edilmesi konunun daha detaylı bir şekilde ortaya konulmasını sağlayacaktır.

Son olarak, belge bazlı da olsa karşımıza çıkan Vefâî şeyhlerinin Anadolu'nun İslamlaşmasının yanı sıra sosyal, siyasi ve iktisadi yapısındaki rolünü teslim etmekle birlikte, salt bu verilerden yola çıkarak Anadolu'daki popüler İslam'ın, özellikle de Alevî-Bektaşî geleneğinin esas unsurlarından biri olarak Vefâîliği gösterip Türkistan/Yesevî bağlantısını küçümsemenin mümkün olmadığını söylemek gerekir. Zira Anadolu'nun İslamlaşması ve Alevî-Bektaşî geleneğinin şekillenmesi tek bir kökene (ne sadece Yesevîliğe ne de sadece Vefâîliğe) indirgenemeyecek kadar girift ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Vefâîlik belgesel ve hukuki zeminde (vakıflar ve silsileler) nisbeten güçlü bir yapıya sahipken, Yesevîlik ve benzeri akımlar ise popüler dervişler arasında etkili olmuştur. Hacı Bektaş Veli ve Hacı Sultan vilâyetnâmelerindeki Yesevîlik vurgusuyla Şeyh Ahmed Dede ve Hubyar Sultan gibi bazı Alevî ocaklarında görülen yansımaları unutulmamalıdır. Dahası Evliya Çelebi ve Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Yesevî şeyhleriyle ilgili anlatıları gözden uzak tutulamaz. Dolayısıyla Yesevîliğin icazetnâmelerde doğrudan geçmemiş olmasının sebebi, Anadolu'ya oldukça uzak bir coğrafyadan hikmetler ve menkıbeler yoluyla intikal etmesi olmalıdır. Buna karşılık Irak-Bağdat hattında doğup gelişen Vefâîlik, aşiretler arasında etkili bir konuma yükselmiş ve her ne kadar geniş kitleleri etkileyen usul ve erkânı belirli bir tasavvuf hareketine dönüşmese de zaviyeler, vakıflar ve seyyidlik şecereleri etrafında nisbeten kurumsallaşmıştır. Dolayısıyla her iki tarikatın Anadolu'nun İslamlaşması ve Alevî-Bektaşî geleneğinin şekillenmesindeki rolünü belirleyebilmek için daha geniş çalışmalara ihtiyaç vardır. Sonraki çalışmalarımızda konu geniş bir şekilde tekrar ele alınacaktır.

⁶¹ Ayfer Karakaya-Stump, *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Alevîler*, s. 133.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Tahrir Defterleri

KKA TD nr: 48, 106, 552.

BOA TD nr: 49, 64, 998.

Diğer Defter ve Belgeler

NFS. d. nr: 2660, 2661, 2668.

EV. d. nr: 20251, s. 54.

BOA, AE. SAMD. III, 83/8297.

EV. BRT, 75/25.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akın, Bülent. "Alevî Ocakları ile İlgili Tespit Edilebilen En Eski Tarihli Belge: Ağuışen Ocağı Şeceresi." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, nr. 70 (2014).

Aşan, Muhammet Beşir. "Fırat Havzasında Tespit Edilen Vefâî Silsine-Nâmesi ve Bazı Düşünceler." XIV. *Türk Tarih Kurumu Kongresi Bildirileri*, c. 2, kısım 2, 1517–24. 2005.

Bozan, Oktay. "Osmanlı Nüfus ve Kefalet Kayıtlarına Göre Çermik Kazasının 19. Yüzyıl Ortalarındaki İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı." *Çermik'in Tarihi Yolculuğu*, Ed. Oktay Bozan, 2026.

Bozan, Oktay, and Murat Bozdoğan. "Hisaran/Hasaran Nahiyesi: İdari, Sosyal ve Ekonomik Durum." *Çermik'in Toplum Atlası*, ed. Oktay Bozan, 2025.

Çakmak, Yalçın. "'Mitik Bir Yurt' Olarak Horasan'dan Dersim'e Şeyh/Şih Hasan Aşiretleri." *Aktör, Müttetik, Şakî Kürt Aşiretleri*. ed. Yalçın Çakmak vd., 2023.

Erpolat, Salih. "XVI. Yüzyılda Diyarbakır Beylerbeyliği'nde Yer İsimleri." Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Erpolat, Salih. "XVI. Yüzyılda Ergani Sancağı." Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

Gökcan, Özkan. "Ortadoğu'da Bir Kürt Topluluğu: Feyliler." *Alternatif Politika* 6, nr. 3.

Gülten, Sadullah. *Heterodoks Dervişler ve Alevîler*. 2018.

Gülten, Sadullah. *Kırklar Meydanı*. 2026.

Gülten, Sadullah. *Üçler Yediler Kırklar*. 2026.

Gülten, Sadullah. "Evliya Çelebi'nin Nesebi Meselesine Dair Bazı Düşünceler: Hz. Ali ve Ahmed Yesevî'ye Uzanan Şeceresi Bize Ne Anlatır?", *SÜREK Alevilik-Bektaşılık ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 6, Yıl 2026.

Gümüšoğlu, Dursun. *Tacü'l-Arifin Seyyid Ebu'l-Vefâ Menakıbnâmesi Yaşamı ve Tasavvufi Görüşleri*. 2006.

Tüm Yönleriyle Çermik İlçesi ve Turizm. ed. Kenan Haspolat, 2014.

Kaçmaz, Ömer. "Tacü'l-Ârifin Seyyid Ebü'l-Vefâ'nin Tarihsel Yaşamı, Vefâîlik Hareketinin (Tarikatının) Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yıkılışında ve Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşundaki Önemi ve Ebü'l-Vefâ Menâkıb-Nâmesi'nin Edisyon-Kritik Metni." Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Karakaya-Stump, Ayfer. *Osmanlı Anadolu'sunda Kızılbaş Alevîler*. 2025.

Karakaya-Stump, Ayfer. *Vefâîlik, Bektaşılık, Kızılbaşlık*. 2015.

Ocak, A. Yaşar. *Babaîler İsyanı*. 2000.

Ocak, A. Yaşar. "Ebu'l-Vefâ el-Bağdadî." *TDV İslam Ansiklopedisi* 10 (1994): 347.

Ocak, A. Yaşar. "Hacı Bektaş-ı Velî." *TDV İslam Ansiklopedisi* 14 (1996): 455-58.

Ocak, A. Yaşar. *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci (Kolonizatör) Derviş Yahut Vefaiyye ve Yeseviyye Gerçeği: Dede Garkın ve Emirci Sultan*. 2011.

Ocak, A. Yaşar. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV–XVII. Yüzyıllar)*. 1999.

Ocak, A. Yaşar. "Türkiye Selçukluları Döneminde ve Sonrasında Vefâî Tarikatı (Vefâiyye) (Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım)." *Selçuklular, Osmanlılar ve İslam*. 2017.

Savaş, Saim. *XVI. Asırda Anadolu'da Alevîlik*. 2002.

Şahin, Haşim. "Selçuklu ve Erken Osmanlı Döneminde Vefâî Tarikatı." *Dervişler ve Sufi Çevreler*. 2017.

Taş, Yasin. "Osmanlı Döneminde Çermik Vakıfları." *Taşların Sırrı Suyun Şifası*, ed. Oktay Bozan, 2025.

Yılmaz, Hacı. "Şeyh Hasan Ocağı ve Vefâîlikle İrtibatı." *TKHBV*, nr. 83 (2017): 223-40.

Yüksel, Hasan. "Bir Babaî (Vefâî) Şeyhi Zaviyesi (Şeyh Behlül Baba)." *Osmanlı Araştırmaları* 21 (2001).

Yüksel, Hasan. "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâî Zaviyesi (Şeyh Marbuzan Zaviyesi)." *Vakıflar Dergisi* 25 (1995).

Extended Abstract

The Islamization of Anatolia and the institutionalization of Sufi communities encompass highly stratified sociological, political, and religious dynamics. Within this context, the Wafâ'iyya (Vefâîlik) order, founded in the 11th century by Sayyid Abu'l-Wafa al-Baghdadi, played a determinative role in shaping the region's ethno-religious demography, primarily disseminating among nomadic and semi-nomadic Turkmen, Kurdish, and Zaza tribes. In modern Ottoman and Sufi historiography, the Wafâ'iyya order is frequently conceptualized as the epicenter of heterodox Islam, the ideological catalyst for the Babai Revolt, and a foundational element of the Alevi-Qizilbash *ocak* (lineages) system. This analytical framework elevates the Wafâ'iyya beyond a mere theological construct, highlighting its interactions with parallel ascetic movements such as the Yasawiyya, Qalandariyya, and Haydariyya. Historically, the order functioned at the core of Seljuk and early Ottoman statecraft strategies aimed at integrating tribal factions, asserting socio-political control, and settling frontier (*uc*) zones. This study transcends the traditional historiographical paradigm that reduces the Wafâ'iyya to a monolithic heterodox origin, examining instead how the movement operated as an overarching identity providing socio-political legitimacy within the triad of the "state (sultan), the lodge (sheikh), and the tribe (*murid*)."

The primary problematic of this research lies in the profound epistemological and historical contradictions between the prevailing academic theses regarding the Wafâ'iyya's role in the formation of the Alevi *ocak* system and the actual Sufi practices observed in the field. Despite the prominent presence of references to the Wafâ'iyya and Sayyid Abu'l-Wafa in the *ijazatnâmas* (certificates of authorization) and *shajaras* (genealogical trees) preserved by Alevi *dede* lineages, there is a striking historical anomaly: Abu'l-Wafa has left virtually no imprint on Alevi collective memory, *cem* rituals, or oral literature (*nefes* and *deyiş*). A secondary problematic is the tendency within existing literature to depict the Wafâ'iyya as a homogeneous heterodox entity. However, historical records indicate that, unlike foundational figures such as Dede Karkın, several highly influential Wafâ'i sheikhs—including Sheikh Busa'd Hasaranî, Sheikh Ağbaş, Sheikh Merbuzan, and Sheikh Çoban—did not evolve into focal points for Alevi *ocaks*. Instead, their lineages underwent institutionalization within a strictly Sunni framework. Addressing these discrepancies, this study investigates a core question: Is the Wafâ'iyya genuinely the dogmatic genesis of Alevism, or does it represent a pragmatic, juridical umbrella utilized by provincial sheikhs and tribes to garner socio-political legitimacy?

The research adopts a qualitative historical methodology grounded in archival document analysis, philological and etymological examination, and comparative textual criticism. The primary source is a pivotal Arabic document originating from the Çermik district of Diyarbakır, dated 5 Shawwal 878 (February 23, 1474). This manuscript concurrently functions as an *ijazatnama*, a *waqfiyya* (endowment deed), and a *silsilanama* (spiritual lineage). A rigorous philological analysis of the anthroponyms in the text (specifically "Busa'd" and "Hasaranî") was conducted to correlate them with established lists of early Wafâ'i caliphs. Furthermore, applying a micro-historical approach, the ancient *waqf* boundaries delineated in the document were cross-referenced and reconciled with the contemporary physical geography of the region. The genealogical and spiritual lineage data embedded in the *ijazatnama* were subsequently juxtaposed against 16th-century Ottoman cadastral surveys (*Tahrir Defterleri* of Diyarbakır from 1518, 1523, and 1566), a 1690 *Hurufat* register, and 19th-century demographic and endowment records. This comparative archival reading facilitates tracing the demographic, economic, and institutional continuity of the Sheikh Ağbaş lineage across multiple centuries.

The empirical analysis yielded several critical findings. First, Sheikh Busa'd Hasaranî and his son, Sheikh Ağbaş, must be appended to the recognized lineage of prominent Wafâ'i sheikhs (alongside figures like Dede Karkın, Sheikh Çoban, and Sheikh Ahmed-i Tavîl). Phonetic and philological scrutiny reveals that the name "Busa'd" is a contracted form of "Abu Sa'id" (al-Faylawari), an early caliph of Abu'l-Wafa, while the *nisba* "Hasaranî" signifies a direct connection to the Hesaran tribe in the Diyarbakır environs. Second, the document establishes that Seljuk Sultan Alaeddin Keykubad endowed a territorially expansive "family *waqf*" (*evlatlık vakıf*) to Sheikh Ağbaş and his descendants. This substantiates the thesis that the centralized state systematically leveraged the authority of Wafâ'i

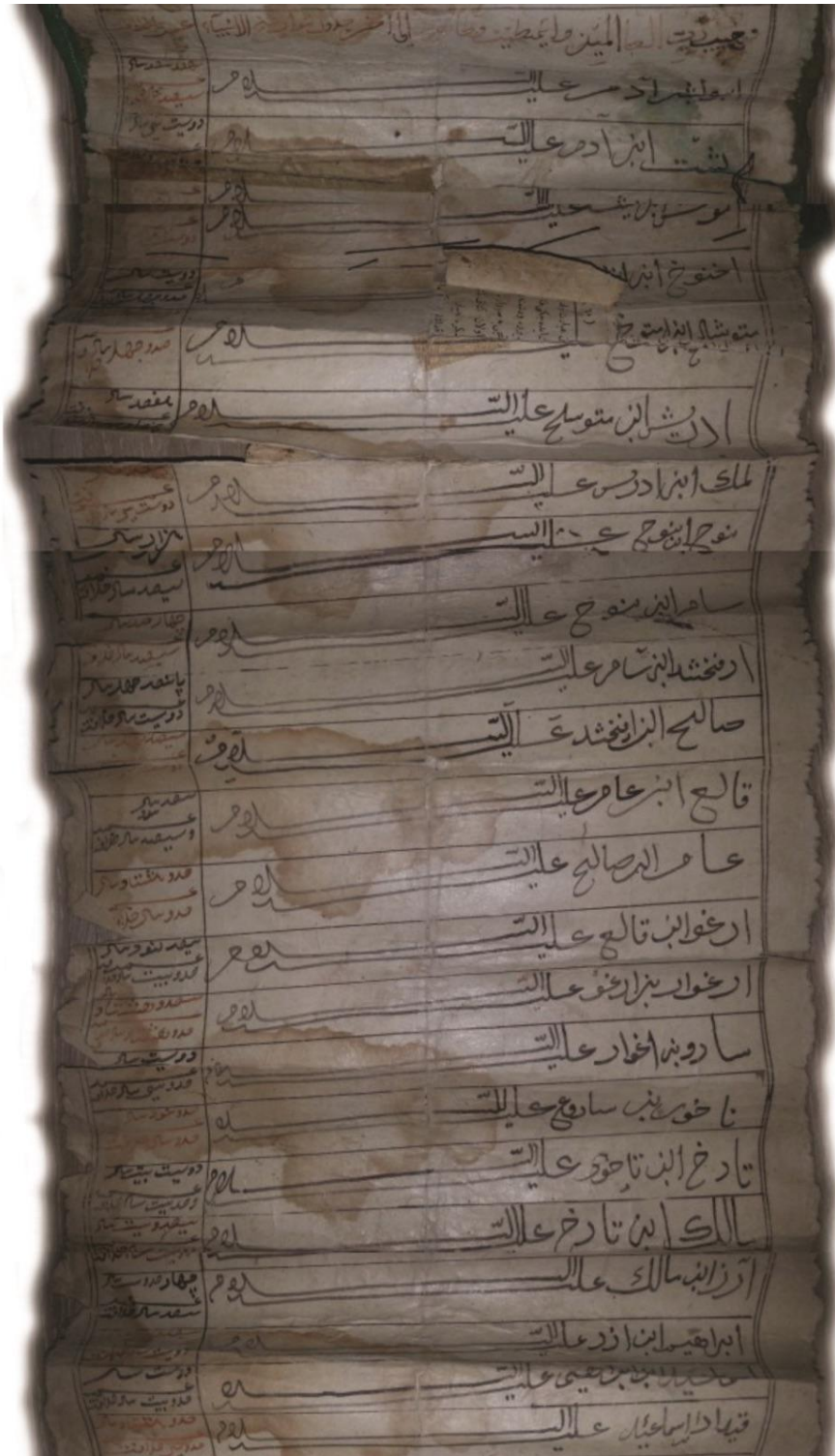
sheikhs to manage and stabilize nomadic tribal populations. Third, the repetitive naming conventions (Ahmed, Ismail, Muhammed) documented in the Ottoman *Tahrir* registers align perfectly with the genealogical sequence in the 1474 *ijazatnama*, demonstrating remarkable institutional stability. Finally, and most significantly, no Alevi *ocak* ever crystallized around the cult of Sheikh Busa'd and Sheikh Ağbaş; the associated lodge (*zaviye*) and its spiritual succession were maintained along a decisively Sunni trajectory. This finding substantially undermines the prevailing thesis that the Wafâ'iyya order was entirely assimilated into Qizilbash/Alevi structures, thereby proving the existence of a resilient Sunni vein within the early history of the order.

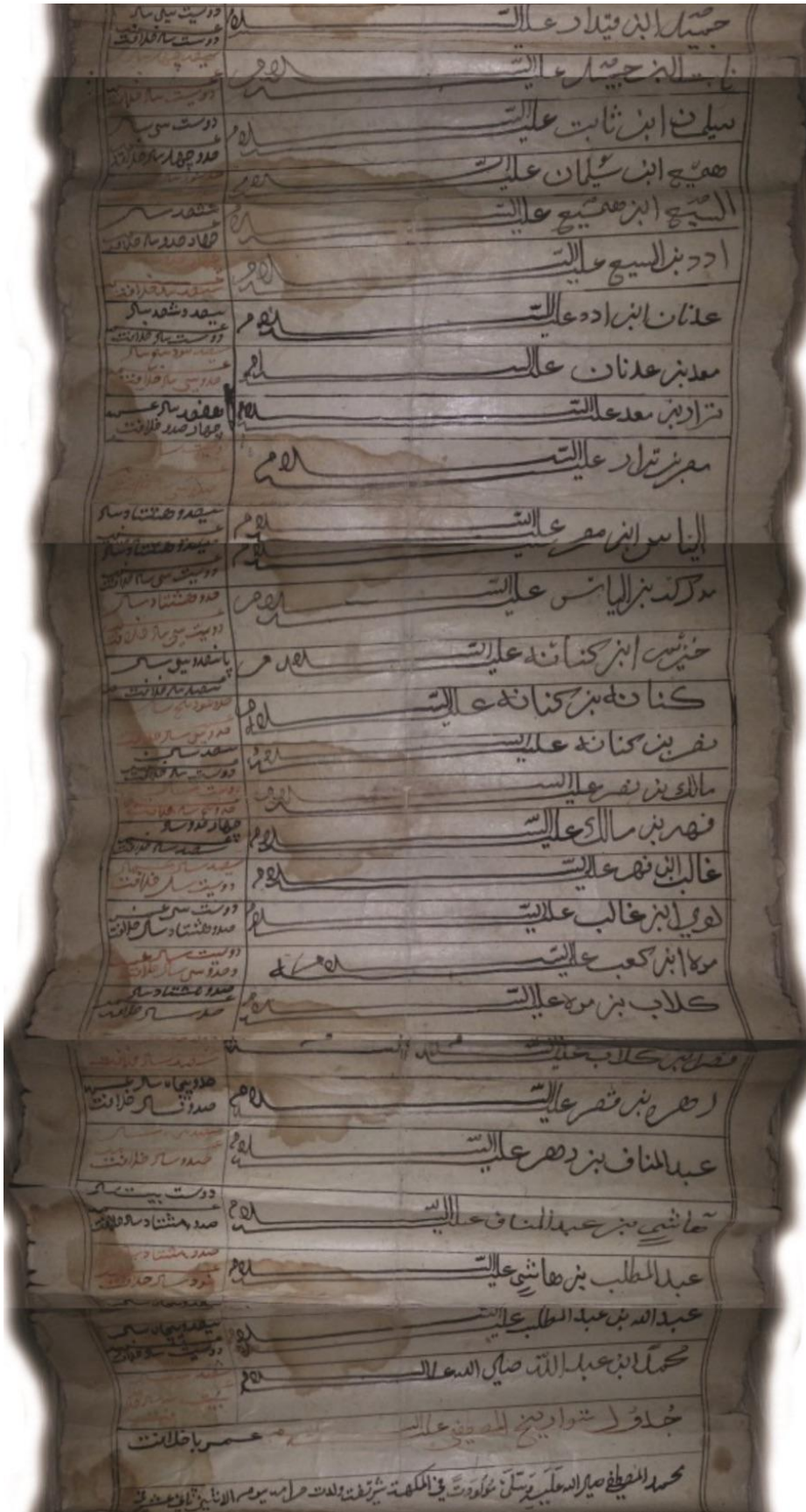
The research findings conclusively demonstrate that the Wafâ'iyya cannot be categorized as a uniform, dogmatic, and homogeneous Sufi structure, nor can it be reduced to a singular sectarian identity. Although the ritualistic and practical frameworks of the order began to disintegrate shortly after Abu'l-Wafa's death, the sustained preservation of his name and sacred lineage (*sayyid* status) in juridical documents over centuries implies that the Wafâ'iyya transformed into a socio-political apparatus for legitimization, rather than surviving as a vibrant spiritual path. The frequent invocation of the Abu'l-Wafa lineage in the *ijazatnamas* of Alevi *dede* lineages was fundamentally a strategic catalyst driven by the need to establish local authority, preserve *waqf* exemptions, and secure official recognition from the state apparatus. This study initiates a critical dialogue regarding the formation of Anatolian popular piety, suggesting that while "institutional" Wafâ'iyya provided a legal and documentary scaffolding through endowments and genealogies, it was the Yasawiyya that deeply influenced the rural masses through oral hagiography and poetry. Consequently, the genesis of the Alevi-Bektashi tradition cannot be exclusively attributed to the Wafâ'iyya; it must be re-evaluated as a highly complex, multidimensional historical nexus where state settlement policies, tribal socio-economics, and diverse Sufi temperaments inherently intersected.

EKLER

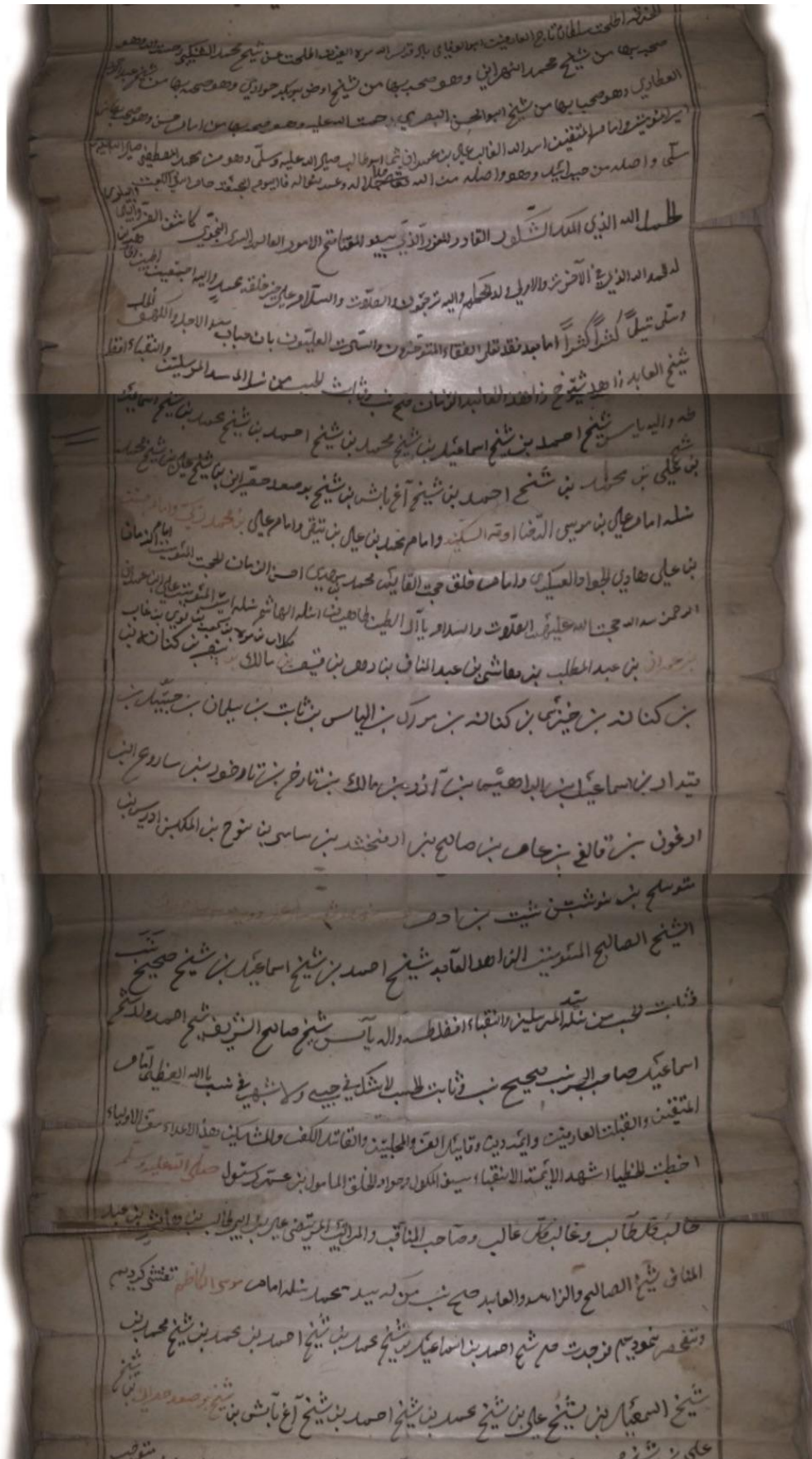
Ek Belgenin Orijinali

[illegible]

مائتين بيت مسطوح خالص وقد سمع يوسف عدي من عشرة مائتين من عشرة مائتين من عشرة مائتين
 الحمد لله الذي احل العاصع وفرق ربنا وجعل كل شيء سبياً فابنح سبياً والصلوة سداً وباركنا في كل شيء وسليماً
 وبعد هذا وقد سمعنا الامام الفاضل العادل سادة الاسماء والسادات غيبت الاسامع والمليين طه الله العباد
 سادات عباد الدين والدين سلطان خلد الدين قنده الله وحسنه وقوة وسوق به نيت صادقته وحقيقته صانته وسيرته والحمد لله
 رغبة في ثواب الله الذي لا يملأ المحسنين وذهبته من عقابه الذي غشاه المسوخة وزجراً ان يكون ذلك
 في المعاد من العذاب وزرعت النجاسة في يوم الوجود والحدود التي في ان يتعلمه بعفو وعفوه ويتفكر عليه
 بركاته واحسانه وان يوسيه بحبوصة الجنة وادوار البراءة ويعرف عن وجهه لعمري الفارسي من غير
 صدقته لهم جنات تجري من تحتها الانهار واشهد الله العظمى وملائكته ورسله والشهود الذين
 انبشروا خطوتهم وشهادتهم على نفسه في صحته ورشد وجوار من عن طوعه وعينه ومنه يسبح عليه
 ولا يحال اسامه وفيه في المعاملات القلعت الحجاز في الارض المعروفة بقايتها وارثها ولد حدود الاربعين
 من الشرق الهند الحجازي وغربا شط الفرات وسيا والحمد لله المعروف بالعقبة شمال القادس حتى يوصل الى العين الحجازي
 من قبر من قبر من قصر تحت نوال عز دريا الحمد ومن الجيد الذي درب ساله لا يكون تحت حركته لاسم الله الذي هو في الارض
 خمس حدود وعقد وكافه وسومله وحصله اجزايم وشواوينة ولو حقه وحججه ومن نقده ارضيه ونها
 والتجارة واخره ومفاقاة ومعلقاته وقفاً محيي موكيد اخلاصاً وادعاً محو ثباته تبتدئ لاسماع
 ولا يوسيه ولا يورث ولا يرث ولا يترث فمن الله ان الله سبحانه العليين وقفاً لاجل الشئ المشايخ
 سلاله ال طه ويا سيد شئ اغواش بن شئهم يوسف حسان قدس الله سره والعين وقفاً لاجل المذنبين
 ولاجل ذرياته وقفاً محيي شئهم ومنهم يسبق من شاة العين فهو الفقراء والمساكين والمساكين كما قال
 الله تعالى انما الصدقات للفقراء والمساكين صدقاتهم ورواه

Belgenin Arapça Transkripsiyonu

صلي الله عليه سلم أظهر المتاب والأعقاب من صميم والأصفياء والأنبياء... والأمناء... خَلَقَ الخلائق... وَ هُمَ الَّذِي الْحَمْدُ لِلَّهِ قَرِيشِي هَاشِمٍ وَالسَّلَامُ عَلَيْهِ عَبْدَ الْمُطَلَبِ بَعَثَهُ إِلَى كَافَةِ الْعَالَمِينَ بِشِيرَا وَ نَذِيرَا وَ رَاعِيَا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَا مِنْ بَنِي إِسْمَاعِيلَ بَنِي كِنَانَةَ مِنْ بَنِي قُرَيْشٍ وَ اصْطَفَا مِنْ بَنِي قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ وَ اصْطَفَا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ اللَّهَ وَجْهَهُ وَ بَعْدَهُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ الْإِنْتِسَابَ شَيْئًا لِلتَّعَارُفِ لِلتَّنَاقُطِ وَ سَلَّ اخْتَارَ مِنْ بَعْدِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ ابْنَ أَبِي طَالِبٍ كَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلتَّعَاقُبِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَ جَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا قَالَ أَصْفِيَا صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْلَادِي أَنْبِيَاءَ سَلْبِهِمْ وَأَوْلَادِي مِنْ سَلْبِهِ كُلِّ حَسَبٍ وَ نَسَبٍ مَقْطُوعٍ يَوْمَ قِيَامَةٍ إِلَّا حَسْبِي وَ نَسْبِي قَالَ أَصْفِيَا صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي تَارِكٌ فِي عَلِيٍّ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ قَالَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَ مَا يَنْقُطِعُ الْوَلَايَةُ إِلَّا الْهَادِي قَالَ النَّبِيُّ صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا الْبَحْرُ الْإِنْسَابِ اللَّهُ وَأَسْرَتِي... قَطْعَانِ يَرَادَانِ عَلِيَّ الْحَوَاضِ تَمَسَّكْتُمْ وَ تَضَلُّوْا وَ صَدَّقَ رَسُولُ صَلَّ ثَقَلَيْنِ كِتَابِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ حَبِيبِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ أُنْمَةِ طَيْبٍ وَ طَاهِرٍ إِلَى آخِرِ

تواريخ الأنبياء جداول

عمر أبو البشر آدم عليه السلام ابن شيث ابن آدم عليه السلام ابن أنوش ابن شيث عليه السلام ابن أخنوخ ابن أنوش عليه السلام ابن متوشالغ ابن أخنوخ عليه السلام ابن إدريس ابن متوشالغ عليه السلام ابن لمك ابن إدريس عليه السلام ابن نوح ابن نوح عليه السلام ابن سام ابن نوح عليه السلام ابن أرفخشذ ابن سام عليه السلام ابن صالح ابن أرفخشذ عليه السلام ابن قانع ابن عامر عليه السلام ابن عامر ابن صالح عليه السلام ابن أرغو ابن قانع عليه السلام ابن أرغو ابن أرغو عليه السلام ابن سارو ابن أرغو ابن مالك عليه السلام ابن تاحور بن سارو عليه السلام ابن تارخ ابن تاحور عليه السلام ابن مالك ابن تارخ عليه السلام ابن أزر ابن مالك عليه السلام ابن إبراهيم ابن أزر عليه السلام ابن إسماعيل ابن إبراهيم عليه السلام ابن قيداد ابن إسماعيل عليه السلام ابن جميل ابن قيداد عليه السلام ابن ثابت ابن جميل عليه السلام ابن سليمان ابن ثابت عليه السلام ابن هميح ابن سليمان عليه السلام ابن السبيح ابن هميح عليه السلام ابن أدد ابن السبيح عليه السلام ابن عدنان ابن أدد عليه السلام ابن معد بن عدنان عليه السلام ابن نزار بن معد عليه السلام ابن مضر بن نزار عليه السلام ابن إلياس ابن مضر عليه السلام ابن مدركه بن إلياس عليه السلام ابن خزيمه ابن كنانه عليه السلام ابن كنانه بن كنانه عليه السلام ابن نضر بن كنانه عليه السلام ابن مالك بن نضر عليه السلام ابن فهر بن مالك عليه السلام ابن غالب ابن فهر عليه السلام ابن لوي ابن غالب عليه السلام ابن مره بن كعب عليه السلام ابن كلاب بن مره عليه السلام ابن قصي ابن كلاب عليه السلام ابن دهر بن قصي عليه السلام ابن عبدالمنف بن دهر عليه السلام ابن هاشم بن عبدالمنف عليه السلام ابن عبدالمطلب بن هاشم عليه السلام ابن عبدالله بن عبدالمطلب عليه السلام ابن محمد ابن عبدالله صل الله عليه وسلم

جدول تواريخ المصطفى عليه السلام عمر با خلافت

محمد المصطفى صل الله عليه وسلم مولودت في مكة الشريفة ولدت حرامه يوم الاثنين ثاني عشر في ربيع الأول راهيد علما والأعمال السلام أمه أمانة بنت وهب أما وحمدت بن ان الفارس فلما وضع أيديه رفع رأسه نظير إلي سماء ظهر النورا وجهه حبيبته أم حتما ضت المشارق و المغرب و أمه أمنت تسمية محمد كانه له تسعة من النساء وأولهم خديجة البرا أسوده عايشه أم سلمة ميمونة صفية خفصة زينب و قتاتى زوجة بخديجة كان عمره عشرين سنه و أما وفاته في ثالث من شهر رجب و أما أولاده ثمانية القاسم و إبراهيم و طيب و طاهر و فاطمة و زينب و أما و رقية و أم كلثوم و أما فاطمة المعصومة و خديجة معصومة و كثر هذه الأولاد توفيق في حياة النبي و أما فاطمة المعصومة الزهراء تزوجها بها إمام علي ابن أبي طالب كرم الله وجهه وهي الميت المعصومة

جدول تواريخ إمام علي المرتضى عليه السلام

وإمام علي بن عمران ثيما أبو طالب لقبه أبو الحسن أسمد أمه فاطمه بنت الأسد الهاشم مولودت في الكعبة في ثالث من شهر رجب و مدت عمر و ثلاثة و ستين سنة عبد الرحمن بن ملجم في تسع عشر من شهر رمضان يوم الخميس في مسجد الكوفة في المحراب و دخله في الجنة في تسعة عشرين شهر رمضان بعد الصلاة الفجر و مقامه في نجف و أما أولاده الحسن والحسين و زينب الكبرى و زينب الصغراء وهذه أولاده الحسن من فاطمة و محمد حنفية و عباس و جعفر و سهل و عبدالله و يحيى و أم حسن و رميله و زينب و أمهاني و أم الكرام و جمامه و أمانة و أمه و خديجة و أم السلمة فاطمة سلبة عود شير و شير

جدول تواريخ إمام موسى بن جعفر عمر خلافة

وإمام الإمام علي بن موسى الرضاء أمه سكينة مولد في المدينة عمره أربعين سنة و قتله ودفنه في الطوس في اليوم الاثنين أول المحرم و أما أولاده واحد عشر محمد و عبد الله و سليمان و إبراهيم و عباس و حسن و حسين و عبد و جعفر و أحمد و قيدر في تاريخ سنة تسعة و ثمانين و أربعة مائة

جدول تواريخ حضرت تاج العارفين محمد بن محمد بن محمد

والحمد لله رب العالمين والعاقبت للمتقين و صل الله على محمد أفضل العلمين و ما هذه الشجرت أصلها مصطفى إسماعيل المرتضى فرعها أبو الوفاء قدس الله سره العزيز اسمه حضرت المقدس محمد بن محمد بن محمد بن زيد بن حسين بن عرضي الكبر بن زيد بن زين العابدين بن حسين بن إمام علي المرتضى عليه السلام مولودة في القوسان في أول شهر رمضان المبارك يوم الاثنين و أمد ستين ميمونة مائة سنة الفقراء وفاته أول شهر رجب يوم الجمعة و دفنه في القوسان في تاريخ ... على مائه

خرق تاج العارفين أز حضرت شاه ولايت عليه السلام عمره ما خلافت الخرقه أطلحت سلطان تاج العارفين أبو الوفاء قدس الله سره العزيز عن شيخ محمد الشنكي رحمت الله و هو صاحب بها من شيخ محمد النهراني و هو صاحب بها من شيخ اوض بو بكر حواري و هو صاحب بها من شيخ عبدالرحمن العطاري و هو صاحب بها من شيخ ابوالحسن البصري رحمت الله عليه و هو صاحب بها من إمام حسن و هو صاحب بها من أمير المؤمنين و إمام المتقين أسدالله الغالب علي بن عمران ثيما أبوطالب صلي الله عليه و سلم و هو من محمد المصطفى صلي الله عليه و سلم و أصله من جبرائيل و هو وأصله من الله تعالى جل جلاله اليوم الجمعة حاماله في الكعبة

الحمد لله الذي المبارك الشكور القادر النور الذي الفتاح الأمور العالم السري النجوي كاشف له الحمد الله الذي في الآخرة والاولي واليه ترجعون والصلات والسلام على خير خلقه محمد وآليه أجمعين أطيب الطاهرين وسلم تسليما كثيرا كثيرا

أما بعد فقد تعلم الفقهاء المتوخرون والعليون بان حباب نسل الأجل واله و أطلب شيخ العابدين زاهد شيوخ زاهد العابد الزمان صح نسب و ثابت الحسب من نسل السيد المرسلين و النقباء أفضل طه وآليه ياسين شيخ أحمد بن شيخ إسماعيل بن شيخ محمد باش بن شيخ بو سعد حصراني بن شيخ أحمد بن شيخ محمد بن شيخ إسماعيل بن شيخ علي بن محمد بن شيخ أحمد بن شيخ آخ بن شيخ علي بن شيخ محمد نسله إمام علي بن موسى الرضا و إمام محمد بن علي بن تقي و إمام علي بن محمد نكي و إمام حسن بن علي هادي الجواد العسكري و إمام خلق حجت القائيم محمد بن مهدي أحسن الزمان الحجت المؤمنين إمام الزمان سلاله حجت الله عليهم الصلات و السلام يا آل الطيبين طاهرين النسله الهاشم نسله أمير المؤمنين علي ابن عمران بن عمران بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد المناف بن دهر بن قصي بن كلاب بن مره بن كعب بن لوي بن غالب بن مالك بن نضر بن كنانة بن بن كنانة بن خزيم بن كنانة بن مدركة بن الياس بن ثابت بن سليمان بن جميل بن قياد بن اسماعيل بن ابراهيم بن أزر بن مالك بن تاجر بن تارخور بن ساروع ابن ارغون بن قالغ بن عامر بن صالح بن ارفخشذ بن سامي بن نوح بن المك بن ادريس بن متوشلح بن انوش بن شيت بن آدم عمر نهصدشصد سال عمر دويست سال خلافت الشيخ الصالح المؤمنين الزاهد العابد شيخ احمد بن شيخ اسماعيل بن شيخ صحيح نسب و ثابت الحسب من نسل سيد المرسلين و النقباء أفضل طه و آله يا سين شيخ صالح الشريف شيخ أحمد ولد شيخ إسماعيل صاحب الجر نسب صحيح نسب و ثابت الحسب لا شك في حسيني و لا شبه في نسب يا آل العظيم إمام المتقين و القبله العارفين و أئمة دين و قائل العز والمجلسين و القاتل الكفر و المشركين هذا لأعلاء نفر الأولياء خطبة الخطباء شهيد الأئمة النقباء سيف الكول وجواد الخلق المامول بن عمر رسول صل الله عليه وسلم

طالب كل طالب وغالب كل غالب و صاحب المناقب والمراتب المرتضى علي بن ابي طالب بن هاشم بن عبد المناف شيخ الصالح والزاهد والعابد صح نسب من آله سيد محمد نسله إمام موسى الكاظم تقشى كرديم وتنقصى نموديم نوجدت صح شيخ احمد بن اسماعيل بن شيخ محمد بن شيخ احمد بن محمد بن شيخ محمد بن شيخ علي بن شيخ محمد بن شيخ احمد بن باش بن شيخ بو سعد حصراني بن شيخ علي بن شيخ محمد بن نسله مام علي بن موسى الرضا او مر السكينة لا شك شيخ آخ في حسيني و لا شبهه في نسب علي سلطانهم و أميرهم و وزيرهم وقاضهم و نائبيهم و إمامهم و شيخهم و أهل راويهم انيهم الله ان الله لا يضيع أجر المحسنين قال النبي صل الله عليه وسلم يحسنون اليه في غائت الاحسان فمن أحسن في أولادي رسول **أكرم العلوي لقد أكرم نبيا** صدق رسول الله **يوم لا ينفع مال ولا بنون** الي الانبي اله تغلب سلم سيد أربعين حضرت تاج العارفين محمد أبو الوفاء قدس الله سره العزيز

شيخ أول علي بلهي شيخ عبد الرحمن تفسونجي سيد مطر مرجي و شيخ موسى زولي شيخ سيني لاغى شيخ محمد قاينوك شيخ ماجد كردي شيخ علي صابوني شيخ محمد مصري شيخ محمد دسكاني شيخ محمود دالكياي شيخ محمد الحرطي شيخ شرف الدين أبو العباس شيخ علي شداد شيخ أبوبكر سرهندي شيخ تبال هندي شيخ رجب بهسهاي شيخ بوبكر بي شيخ ابراهيم مصري شيخ أبر اليسرا شيخ اقبا بن أحمد شيخ محمد زكي شيخ عبدالشديد شيخ عسكري شولي شيخ مفلح شيخ أبونه شيخ أبو القاسم توتايين شيخ شمس الدين محمد شيخ حميد صوفي شيخ يونس نطاي شيخ حسين راعي شيخ معطوف خرساني شيخ عطبه شراري شيخ منصور مسماني شيخ ماولني كانوس شيخ جبرائيل وكله شيخ حيدرزي شيخ صلاح الدين بلوي شيخ محمد جاكور شيخ بو سعد حصراني شيخ سياشدان شيخ شيخ

من عشرة دسملو من عشرة لهني من عشر أشكي بدو صام موسى إليه حسين جمعاعات إليه من عشر برازي كركي من عشرة دنيلي شامي من عشرة بو طالبو من عشرت كرك مائية بيت موضع خالص وقف شيخ بوسعد حصراني من عشرة غيزي من عشرة مروي من عشرة زوهري من عشرة روشن

الحمد لله الذي **أحل الله البيع و حرم ربا** و جعل كل شيء سببا و الصلات و السلام على سيدنا محمد و آله و سلم تسليما وبعد هذا وقف ملك الفاضلا العادل سلاله الأمراء والسلطين غياث الاسلام والمسلمين ظلاله في العالمين سلاطين علاء الدين و الدين خالصة رغبة في ثواب الله الذي سلطان علاء الدين تغمد الله رحمته وقف و تصدق به بنية صادقه و عقيدة صافية وسريرة

المحسنون و رهبت من عقابة الذي غشاه المسؤة و رجاء أن يكون ذلك حبت في المعاد من العذاب و زريعت النجاة يوم العرض الحساب و ضراعت إليه في أن يتعمده بعفوه و غفرله و يتفضل عليه

براعت وإحسانه و أن بيوته دخل الجنة و دار الأبرار و يصرف عن وجهه لعن النار يوم نفع الصادقين صدقهم **لهم جنات تجري من تحتها الأنهار** و أشهد أن الله العظيم وملائكته ورسوله وشهود الدين

ثبوت خطوطهم و شهادتهم على أنفسهم في صحة سند ورشد و جواد أمن عن طوعية رضي منه لا يولي عليه ولا على آماله ذلك المعاملت القلعة الحصراني الأرض المعروف ... تهاد ارضيها و له حدود العد عربا ومن الشرق النهر الجاري و غربا شط الفرات و يسار الحجر المعروف والعقبة و شمال القراري حتى يوصل إلى العين الجاري من قرى جرس من شم تحت نوال حتى درب إلى الحد و من الحيد إلى درب سالك يكون تحت حونك إلى النهر المذكور غوص لأسود نوسع حدود و حقوق و كافه رسومه و حملة و جزايه و توابعة و لو حقه و صحره و مرافقه أرضيه و نباته و التجارة و أغرسه و مضافاته و متعلقاته وقفا صحيحا مؤيد أخلدا و إحسانا محو ثابتا تبدا تلا لا بيع و لا يوهب و لا يورث و لا يترهن ممن بدله إن الله سميع العليم وقفا لأجل الشيخ المشايخ قطب العارفين سلاله آل طه و ياسين شيخ اغواش بن شيخ بوسعد حصراني قدس الله سره العزيز وقفا لأجل المذكور و لأجل ذرياته وقفا صحيحا شريعا و من ...بقي من نسل العزيز فهو الفقراء و المساكن و المؤمنين كما قال الله تعالى انما الصدقات للفقراء و المساكين صدق الله و رسوله

مكة تاريخ شهر شوال في يوم أربعة وقت العصر سنة ثمانية وسبعين وثمانئة والحمد لله وصلي الله علي محمد وآله أجمعي

شهيد بذلك سيد نور الله شهيد بذلك سيد خليل أبو الوفاء شهيد بذلك فرج الله شهيد بذلك تاج الدين أبو الوفاء حده الفقر والمحتاج إلى رحمت الله تعالى سيد حسين نقب الإمام حسيني نقل من التقى إلى جديد في تاريخ مذكور أعلاه أكر كربدين معنا أدد كافر و ملعون خاندان أمير المؤمنين علي ابن أبي طالب كرم الله وجهه باشد

Belgenin Türkçe Çevirisi

(Mühürler)

Allah’a hamd olsun ki tüm yaratılmışları yarattı; güvenilirler ve esfiyalar ve evliyalara. Sallallahu Aleyhi ve selemi yani temiz nesli Kureyş kökünden çıkardı. Haşim (ve ona selam olsun), Abdumuttalib; onun dirilişi âlemlere müjdeleyici ve uyarıcı olarak yeter. Peygamberimizin her davranışı ve şeyi Allah içindir. Peygamberin (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) dediği gibi ve “Şüphesiz Allah, İsmail oğullarından Kenane oğullarını seçti. Kenane oğullarından Kureyş oğullarını seçti. Kureyş oğullarından Haşim oğullarını seçti. Haşim oğullarından da beni seçti ve bundan sonra Emîrü’l-Mü’minîn Ali bin Ebî Tâlib’i seçti.” (Kerremallahu Vecheh). Ve sonra şüphesiz Allahu Teâla nesepleri yarattı ki bilinsin, itina ile muhafaza edilsin ve takip edilsin. Allahu Teâla şöyle buyuruyor: “Ey insanlar! Muhakkak ki, Biz sizi bir erkek ile dışıdan yarattık ve sizleri şubelere ve kabilelere ayırdık ki birbirinizi tanıyasınız.” Ve Esfiya (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor: “Kıyamet gününde benimki hariç bütün nesebler, soylar kesilecek ve bitecektir.” Ve Esfiya(peygamber efendimiz) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: “Peygamberlerin evlatları kendilerinden, benim evlatlarım Ali bin Ebî Tâlib’in (Kerremallahu Vecheh) sülbündendir.” Dedi ki: “Benden sonra peygamber gelmeyecektir ama hidayet edecek velayet kesilmeyecektir.” Ve Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: “Şüphesiz ben, size iki önemli şey (Sekaleyn) bırakıyorum: Allah’ın Kitabı ve Ehl-i Beytim. Bu ikisi, Kevser Havuzu’na gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacaklar.” Ve Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) doğru söyledi. Bu peygamber ve resullerin nesepleri sonsuza kadar devam edecek denizdir.

Peygamberlerin Tarihi Cedveli ve Ömürleri

Ebu’l-Beşer Adem Aleyhisselam bin Şit bin Adem Aleyhisselam bin Enuş bin Şit Aleyhisselam bin Ehnuh bin Enuş Aleyhisselam bin Metuşalîh bin Ehnuh Aleyhisselam bin İdris bin Metuşalîh Aleyhisselam bin Lamek bin İdris Aleyhisselam bin Nuh bin Lamek Aleyhisselam bin Sam bin Nuh Aleyhisselam bin Erfehşed bin Sam Aleyhisselam Salih bin Erfehşed Aleyhisselam bin Kalîğ bin Amer Aleyhisselam bin Amer bin Salih Aleyhisselam bin Ereğü bin Kalîğ Aleyhisselam bin Ereğvar bin Ereğü Aleyhisselam bin Saru bin Ereğvar Aleyhisselam bin Nahur bin Saru Aleyhisselam bin Tarih bin Nahur Aleyhisselam bin Malik bin Tarih Aleyhisselam bin Azer bin Malik Aleyhisselam bin İbrahim bin Azer Aleyhisselam bin İsmail bin İbrahim Aleyhisselam bin Kidad bin İsmail Aleyhisselam bin Cemil bin Kidad Aleyhisselam bin Sabit bin

Cemil Aleyhisselam bin Süleyman bin Sabit Aleyhisselam bin Hemi bin Süleyman Aleyhisselam bin Esseyi bin Hemi Aleyhisselam bin Eded bin Esseyi Aleyhisselam bin Adnan bin Eded Aleyhisselam bin Mead bin Adnan Aleyhisselam bin Nizar bin Mead Aleyhisselam bin Mudar bin Nizar Aleyhisselam bin İlyas bin Mudar Aleyhisselam bin Mudrike bin İlyas Aleyhisselam bin Huzeyme bin Kenane Aleyhisselam bin Kenane bin Kenane Aleyhisselam bin Nadr bin Kenane Aleyhisselam bin Malik bin Nadr Aleyhisselam bin Fihri bin Malik Aleyhisselam bin Galib bin Fihri Aleyhisselam bin Luvey bin Galib Aleyhisselam bin Murreh bin Kab Aleyhisselam bin Kilab bin Murreh Aleyhisselam bin Kusay bin Kilab Aleyhisselam bin Dehr bin Kusay Aleyhisselam bin Abdulmenaf bin Dehr Aleyhisselam bin Haşim bin Abdulmenaf Aleyhisselam bin Abdumuttalib bin Haşim aleyhisselam bin Abdullah bin Abdumuttalib Aleyhisselam bin Muhammed ibn Abdullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

Mustafa (Aleyhisselam)'ın Tarihi Cedveli

Muhammed Mustafa (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Mekke-i Şerif'te Rebiü'l-Evvel ayının on ikisinde, pazartesi günü doğdu. Anneleri Amine binti Vehb'di. Hamd ederek semaya doğru bakıp ellerini kaldırdı ve başını yükseltti; yüzünde odaklanmış nur belirdi. Doğu ve Batı'nın tayin edilen güvenli başı Muhammed'in bilinen dokuz hanımı vardı. Evveleri: Hadice el-Berra, Sevde, Ayşe, Ümmü Habibe, Ümmü Seleme, Meymune, Safiyye, Hafsa, Zeyneb. Yirmi sene zevcesi Hadice ile yaşadı ve sonra Hatice Receb ayının üçünde vefat etti. Sekiz evladı oldu: El-Kasım, İbrahim, Tayyib, Tahir, Fatime, Zeyneb, Rukiyye ve Ümmü Kelsum. Ve sonra Fatime-i Masume ve Hadice-i Masume. Bu evlatlardan birçoğu, Peygamber'in hayatında vefat etti. Sonra Fatime-i Masume-i Zehra, Ali bin Ebi Talib(Kerremallahu Vecheh) ile evlendi ki o masume de vefat etti.

İmam Ali Mürteza Aleyhisselam'ın Tarihi Cedveli

İmam Ali bin İmran Şima, Ebu Talib lakabı Ebu'l-Hasan ve annesi Fatime binti Esedi'l-Haşim, Kâbe'de Receb ayının üçünde doğdu. 63 yaşındayken, Abdurrahman bin Mülcem tarafından Ramazan ayının on dokuzunda, Perşembe günü Kufe Mescidi'nde, mihrabda iken öldürüldü ve Ramazan ayının yirmi dokuzunda sabah namazından sonra cennete girdi. Makamı Necef'tedir. Sonra evladları: Hasan ve Hüseyin, Zeyneb Kubra ve Zeyneb-i El-Suğra; bu güzel evlatları Fatime'den... Ve Muhammed Hanefiyye, Abbas, Cafer, Sehl, Abdullah, Yahya. Ümmü Hasan, Remile, Zeyneb, Ümmühani, Ümmü'l-Kiram, Cümame, Emine, Ümmühe, Ümmü.....ve Hadice, Ümmü Seleme, Fatime.

İmam Musa bin Cafer'in Tarihi Cedveli

İmam-ı İmam Ali bin Musa er-Rıza, Medine’de doğdu ve 40 yaşındayken, pazartesi günü Tus’ta öldürüldü ve defnedildi. İlk mahremi ve sonra on bir evladı: Muhammed, Abdullah, Süleyman, İbrahim, Abbas, Hasan, Hüseyin, Abdul..., Cafer, Ahmed ve Keydar. Tarih: Dört yüz seksen dokuz yılı.

Hazreti Tacü’l-Arifin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed’in Tarihi Cedveli

Âlemlerin Rabbine hamd olsun, vel-akibetu lil-muttakin ve âlemlerin en faziletlisi Muhammed’e salat olsun. Bu şecerenin kökeni Mustafa’dır, barınağı Ali Mürteza’dır ve parçası Ebu’l-Vefâ’dır (KaddesallahuSirrahu’l-Azîz). Seyyid Hazreti el-Mukaddes Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Zeyd bin Hüseyin bin Arızı el-Kebir bin Zeyd bin Zeynelabidin bin Hüseyin bin İmam Ali el-Mürteza Aleyhisselam, Kusan’da Pazartesi günü, mübarek Ramazan ayının birinde doğdu. Cuma günü, Receb ayının birinde vefat etti ve Kusan’da ... tarihinde defnedildi.

Hazef Tacü’l-Arifin, Hazreti Şah-ı Velayet aleyhisselam Sultan Tacü’l-Arifin Ebu’l-Vefâ, Allah onun sırr-ı azizini yüceltsin; Şeyh Muhammed Şembekî’den (Rahmetullah), o da Şeyh Muhammed Nehranî’den, o da Şeyh Evz Ebu Bekir Havarî’den, o da Şeyh Abdurrahman el-Atarî’den, o da Şeyh Ebu’l-Hasan el Basrî’den (Rahmetullahi Aleyh), o da İmam Hasan’dan, o da Mü’minlerin Emîri, Müttakîlerin İmamı, Allah’ın aslanı Galib Ali bin İmran isma Ebu Talib (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den, o da Muhammed el-Mustafa (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den sahip oldu; Cebrail’den devam etti, ona da Allahu Teâla’dan devam etti (Celle Celalühü) ve Cuma gününde Kâbe’de binlerce yıldır taşınıyor. Allah’a hamd olsun ki o el-Mübarek, el-Melik’tir, eş-Şekur’dur, el-Kadir’dur, en-Nur’dur ki gizli sırları keşfettirir. Hamd O’nadır ki bu dünyada ve ahirette ve sonunda O’na döndürüleceğiz. Vessalatu vesselamu ala hayri halkihi Muhammedin ve alihi ecmain, tahirin ve sellim, teslima kesiran kesira. Son dönem âlimlerine göre, Ali soyunun sevenleri ve talipleri... abidlerin şeyhi, şeyhlerin zahidi, zamanın abidi ve zahidi, peygamberlerin efendisinin neslinden gelen sahih neseb ve sabit haseb, nakiblerin en faziletlisi. Aile-i Taha ve Yasin: Şeyh Ahmed bin Şeyh İsmail bin Şeyh Muhammed bin Şeyh Ahmed bin Şeyh Muhammed bin Şeyh İsmail bin Şeyh Ali bin Muhammed bin Şeyh Ahmed bin Şeyh Ağbaş bin Şeyh Busa’d Hasaranî bin Şeyh Ali bin Şeyh Muhammed ki onun nesli: İmam Ali bin Musa er-Rıza Mürre’s-Sekine, İmam Muhammed bin Ali bin Taki, İmam Ali bin Muhammed Naki, İmam Hasan bin Ali Hadi el-Cevadü’l-Askeri ve İmam Felak Hüccetü’l-Kaim Muhammed bin Mehdi Ahsenü’z-Zaman el-Hüccetü’l-Mü’minîn ve İmamu’z-Zaman.

Ey tayyibler ve tahirler ailesine salat ve selam olsun; ki onların nesli: Nesl-i Haşim, Nesl-i Emîrû’l-Mü’minîn Ali bin İmran bin İmran bin Abdulmuttalib bin Haşim bin Abdülmenaf bin

Dehr bin Kusay bin Kilab bin Mürre bin Kab bin Luvey bin Galib bin Malikbin Nadr bin Kenane bin Huzeyme bin Kenane bin Müdrike bin İlyas bin Sabit bin Süleyman bin Cemil bin Kidad bin İsmail bin İbrahim bin Azer bin Malik bin Tahir bin Navhur bin Saru bin Ergün bin Kalıgbin Amer bin Salih bin Erfehşed bin Sam bin Nuh bin Lemk bin İdris bin Metuşalih bin Enuş bin Şit bin Adem. Mü'minlerin salih Şeyhi, zahid ve abid Şeyh Ahmed bin Şeyh İsmail bin Şeyh; peygamberlerin efendisinin neslinden gelen sahih neseb ve sabit haseb, nakiblerin en faziletlisi, Aile-i Taha ve Yasin: Şeyh salih-i serif Şeyh Ahmed veled-i Şeyh İsmail Neseb sahibi, sahih neseb ve sabit haseb; Hüseyinî olduğu konusunda şek yoktur ve şüphe yoktur ki nesebi Aile-i Fatime'dendir. Muttakîlerin İmamı, Ariflerin Kiblesi ve dinin imamı, izzet ve mühlislerin kaynağı, küfür ve müşriklerin katili; budur evliyaların en üstün neferi. Hutbelerin hatibi, imamların şehidi, çağrı kılıcının komutanı, halkın cömerdi; ömrü Resul (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ilegeçmiş. Talib, hepsinin talibi; Galib, hepsinin galibi; menkıbeler sahibi, merâibin mürtezası Ali bin Ebi Talib bin Haşim bin Abdülmenaf. Salih, zahid ve abid Şeyh, İmam Musa el-Kazım'ın neslinden olan Seyyid Muhammed'in ailesinden sahih neseb sahibi olduğunu açıkladık ve bilimsel verilere ulaştık ve şu anda yaşayan hakiki Şeyh Ahmed bin İsmail bin Şeyh Muhammed bin Şeyh Ahmed bin Muhammed bin Şeyh Muhammed bin Şeyh İsmail bin Şeyh Ali bin Şeyh Muhammed bin Şeyh Ahmed bin Şeyh Ağbaş bin Şeyh Busa'd Hasaranî bin Şeyh Ali bin Şeyh Muhammed ki o İmam Ali bin Musa er-Rıza Mürre's-Sekine'nin neslindendir; Hüseyinî olduğu konusunda şek yoktur ve şüphe yoktur ki nesebi tevzîb edilmiştir; sultanları, emirleri, vezirleri, kadıları, naibleri, imamları ve şeyhleri ile nakil ehli tarafından onaylanmıştır. İyilik yolunda, şüphesiz onlar ona iyilikte bulunuyorlar. Resûlullah'ın evlatlarına ihsanda bulunanların şüphesiz Allah, ihsanda bulunanların ecirlerini zayi etmez.

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: “Ali'nin soyuna ikramda bulunan, andolsun, peygambere ikramda bulunmuştur.” Resulallah, doğru söyledi. “Öyle bir gün ki evlatlar da, mal da fayda vermez.” Şimdiden, öncelikle Allah'ın selamı üzerlerine olsun. Kırkların Efendisi, Hazreti Tacü'l-Arifin Muhammed Ebu'l-Vefâ (Kaddesallahu Sirrahu'l-Aziz) Şeyh-i evvel Ali bin Heytî, Şeyh Abdurrahman Tefsuncî, Seyyid Matar Mürcî, Şeyh Musa Zülî, Şeyh Sina Lağır, Şeyh Muhammed Kaynuk, Şeyh Macid Kürdî, Şeyh Ali Hayr Sabunî, Şeyh Muhammed Mısrî, Şeyh Muhammed Duskanî, Şeyh Mahmud el-Kayyay, Şeyh Muhammed el-Hurtî, Şeyh Şerefuddin Ebu'l- Abbas, Şeyh Ali Şeddad, Şeyh Ebu Bekr Sehbendî, Şeyh Tebal Hindî, Şeyh Receb Beshayî, Şeyh Bu Bekr Bey, Şeyh İbrahim Mısrî, Şeyh el-Berra el-Yemen, Şeyh Ukba bin Ahmed, Şeyh Muhammed Zeki, Şeyh Abdüşşedid, Şeyh Asker-i Şulî, Şeyh Mifluh, Şeyh Ebu Neh, Şeyh Ebu'l-Kasım Tutayn, Şeyh Şemsuddin Muhammed, Şeyh Hamid Sufî, Şeyh Yunus Nutay, Şeyh Hüseyin Raî, Şeyh Ma'tuf Horasanî, Şeyh Utbe Şirazî, Şeyh Mansur Mesmayî,

Şeyh Bavlin Kanus, Şeyh Cebraîl Zukle, Şeyh Heyadruzî, Şeyh Selahaddin Bellovî, Şeyh Muhammed Caker, Şeyh Busa'd Hasaranî, Şeyh Siyaşedan, Şeyh, Şeyh.

Desimlu aşiretinden, Lehinî aşiretinden, Aşkî aşiretinden, Hüseyin Ailesi cemaatinden Sam Musa bedevileri, Berazi Kurkî aşiretinden, Dumbulî Şamî aşiretinden, Bu Taliblu aşiretinden, Kürk aşiretinden yüz hane, Halis vakıf yeri Şeyh Busa'd Hasaranî, Gîzî aşiretinden, Merusî aşiretinden, Zuhî aşiretinden, Rutalan aşiretinden. Allah'a hamd olsun ki Allah, ticareti bize helal, faizi haram kıldı ve her şeyi bir sebeple yarattı. Vessalatu vesselamu ala Seyyidina Muhammed'in ve alihi ve sellim teslima. Ve sonra bu vakıf mülkü; faziletli, adil, sülalesi emirler ve sultanlar olan, İslam ve Müslümanların yardımcısı, âlemlerde yüce dinin ve din ulularının sultanlarından Sultan Alâeddin (Allah tegmed ve rahmet etsin) tarafından doğrudan kendi bünyesinden, saf akide ile ve halis temellerle vakfetti ve tasadduk etti. Allah'ın sevabını rağbet ederek ki muhsinlerin korku ve cezasından ki o tüm kötülüklerin en üstüdür. Şüphesiz, Hesap Günü kızgın ateş ile karşı karşıya kalmak ve azab yerine muhabbet vaadi ve Allah Teâlâ'nın affı ile kendinden korkanlara katsın diye bunu yapıyor. Allah onu affetsin ve faziletlendirsın. Beratıdır ve ihsanıdır ve şüphesiz evleri cennettir... ve Darü'l-Ebrâr'dır; bu sadıkların fayda gününde yüzünü ateşin patlamasından kurtarsın. Sadıklar ki, onlara altlarından ırmaklar geçen cennetler vardır. Allahu Azîm, melekleri, Resûlü ve din şahitleri şahittir. Hattatlar ve şahitler, senedin sıhhati üzerine kendileri sabittir ve reşittir; kendi rızaları ile cevad emindirler, bir zorlama olmaksızın. Bu işlemler, Hasarani Kalesi olarak bilinen yerle ilgilidir ve hudutları: Doğusunda: Akan nehir Batısında: Fırat Nehri'nin kıyısı Solunda: Bilinen taş Aşağıdan ve kuzeyde: Karar akan çeşmeye bağlanan yere kadar, Çürüs Köyü'nden tezgâh altındaki çemden sınırdaki yola kadar, tepeden Hunik altındaki geçilebilir yekusan yoluna kadar; bilinen nehre ve siyah göl birikintisine ulaşınca kadar. Ekin ve ürünleri, toprak işletmesi, bitki yetiştiriciliği, ticareti, tarımı ve katkıları ile alakalı her şeyin sınır ve hukuku yeterli çizim ve hamle ile yazıldı. Bu sahih, daim özellikli bir vakıftır ve satılamayacağı konusunda takip edileceği sabittir. Hibe edilemez, miras bırakılamaz, rehin verilemez ve rehin tutulamaz. Kim ki değiştirirse, şüphesiz Allah işitir ve bilir. Şeyhlerin Şeyhi, Ariflerin Kutbu, Sülale-i Aile-i Taha ve Yasin: Şeyh Ağbaş bin Şeyh Busa'd Hasarani (Kaddesallahu Sirrahu'l-Azîz) için vakfedilmiştir ve zikredildiği gibi vakfedilmiştir; onun zürriyeti için vakfedilmiş ve hakiki kanunla tasdik edilmiştir. Ve kalan aziz nesil için onlar fakirler, miskinler ve mü'minlerdir. Allahu Teâlâ'nın dediği gibi: Sadakalar, fakirler ve miskinler içindir. Allah ve Resûlü doğru söyledi. Mekke: Tarih, Şevval ayı dördü, ikinci vakti, 878 yılı. Hamd ve salât olsun Muhammed'e ve tüm ailesine.

Şahit Seyyid Nurullah, Şahit Seyyid Halil Ebu'l-Vefâ,

Şahit Fercullah,

Şahit Taceddin Ebu'l-Vefâ,

Allahu Teâlâ'nın rahmetine fakir ve muhtaç Seyyid Hüseyin Nakib'ül-İmam Hüseyinî

Yukarıda zikredilen tarihte, takva ile yeniden nakledildi.

Hanedan-ı Emîr'ül-Mü'minîn Ali bin Ebu Talib'e, Allah onun yüzünü kuvvetle keremlendirsın.

Ek 2 Menakıbnâmeler ve İcâzetnâmeler Arasındaki Şahsiyet Karşılaştırma Analizi

Sıra	Menakıbnâme (Gümüsoğlu)	Menakıbnâme (Kaçmaz)	1427 tarihli icâzetnâme (Aşan)	1474 tarihli icâzetnâme	Durum / Kesişim
1	Şeyh Ali Bin Hey'eti	Şeyh Ali bin Heytî	Şeyh Ali b. el-Hetî	Şeyh Ali bin Heytî	4/4 Tam Ortak
2	Şeyh Abdurrahman Tafsûnci	Şeyh Abdü'r-rahman bin Tafsuncî	Şeyh Abdurrahman et-Tafsunî	Şeyh Abdurrahman Tefsuncî	4/4 Tam Ortak
3	Şeyh Mâcid-i Kürdî	Şeyh Macid Kervî	Şeyh Macid el-Kervî	Şeyh Macid Kurdî	4/4 Tam Ortak
4	Şeyh Mahmud Kayyâl	Şeyh Mahmud Keyyal	Şeyh Abdülmahmud el-Keyyal	Şeyh Mahmud el-Kayyay	4/4 Tam Ortak
5	Şeyh Şerafe'ddin Ebu'l Abbas	Şeyh Şerefü'd-din Ebü'l-Abbâs	Şeyh Şeref Ebu'l-Abbas	Şeyh Şerefuddin Ebu'l-Abbas	4/4 Tam Ortak
6	Şeyh Receb Vastî	Şeyh Receb Vastî	Şeyh Receb el-Vastî / el-Vastıyî	Şeyh Receb Beshayî	4/4 Tam Ortak
7	Şeyh Ebubekr Yussî	Şeyh Ebû Bekr Büstî	Şeyh Ebubekir el-Yetî	Şeyh Ebu Bekr Sehbendî / Serehendî	4/4 Tam Ortak
8	Şeyh Asker-ı Şûlî	Şeyh Askerî Şûlî	Şeyh Asker eş-Şulî	Şeyh Asker-i Şulî	4/4 Tam Ortak
9	Şeyh Hamidi Sufî	Şeyh Hamid Süfî	Şeyh Hamid es-Sufî	Şeyh Hamid Sufî	4/4 Tam Ortak
10	Şeyh Hüseyin Râî	Şeyh Hüseyin Râî	Şeyh Hüseyin er-Râî	Şeyh Hüseyin Raî	4/4 Tam Ortak
11	Şeyh Baka bin Batu	Şeyh Bekâ bin Batu	Şeyh Bekâ bin Batu	—	3 Kaynakta Ortak
12	Şeyh Matar ibnu's-seyyid	Şeyh Matar Ahihi	—	Seyyid Matar Mürcî	3 Kaynakta Ortak
13	Şeyh Ahmede'l Baklı	Şeyh Ahmed Bekalî	Şeyh Mahmud Baklı	—	3 Kaynakta Ortak
14	Şeyh Abdü'ssamîu'l Kureyşî	Şeyh Abdü's-semaî / Abdü'l-menmî'il-Kureyşî	Şeyh Abdüssemi el-Kareşî	—	3 Kaynakta Ortak
15	Şeyh Ramazan Mecnûn	Şeyh Ramazûn Mecnun	Şeyh Ramazan el-Mecnun	—	3 Kaynakta Ortak
16	Şeyh Muhammed Misrî	Şeyh Muhammed Misrî	—	Şeyh Muhammed Misrî	3 Kaynakta Ortak
17	Şeyh Ali bin Ustad	Şeyh Alî bin Üstâd	Şeyh Ali Üstad	—	3 Kaynakta Ortak
18	Şeyh Ebu'l Bedr Handarî	Şeyh Ebü'l-Bedr Hindericî	Şeyh Ebu'l-Bedr el-Behendî (!)	—	3 Kaynakta Ortak
19	Şeyh Ebu'l-İzz-i Kalânesî	Şeyh Ebü'l-İzz Kalânî / Azkalanî	Şeyh Ebu'l-İzz el-Kalanisî	—	3 Kaynakta Ortak
20	Şeyh Muhammed Türkmânî	Şeyh Muhammed Türkmânî	Şeyh Muhammed et-Türkanî	—	3 Kaynakta Ortak
21	Şeyh Ali bin Alasgar	Şeyh Ali bin Es'safer	Şeyh Ali İbnü'l-Asfar	—	3 Kaynakta Ortak
22	Şeyh Selman Badray	Şeyh Bâdrerâî	Şeyh Salman el-Badrevî	—	3 Kaynakta Ortak
23	Şeyh Şehabeddin İbni Akil	Şeyh Şehâbe'd-din bin Ukeyl	Şeyh Şahabeddin b. Akil	—	3 Kaynakta Ortak

1474 Tarihli Vefâî İcâzetnâmesi Bağlamında Vefâîliğe Dair Bazı Notlar: Vefâîlik Nedir, Ne Değildir?

24	—	Şeyh Bâvlin	Şeyh Bavlin	Şeyh Bavlin Kanus	3 Kaynakta Ortak
25	Şeyh Muhammed Kâmuḥânî	Şeyh Muhammed Gâmeḥbânî	—	—	2 Kaynakta Ortak
26	Şeyh Mukbil bin Hadem	Şeyh Mukbil bin Hadim	—	—	2 Kaynakta Ortak
27	Şeyh Hayûna	Şeyh Heyûnâ	—	—	2 Kaynakta Ortak
28	Şeyh Pirhayat	Şeyh Pür-Hayat	—	—	2 Kaynakta Ortak
29	Şeyh Muhiddin Mandalci	Şeyh Mühîd-dîn Mündilecî	—	—	2 Kaynakta Ortak
30	Şeyh Ebubekr Zinhârân	Şeyh Ebû Bekr Zinhârân	—	—	2 Kaynakta Ortak
31	Şeyh Fereci Makyur	Şeyh Ferec Makbur	—	—	2 Kaynakta Ortak
32	Şeyh Abdulaziz Farâzî	Şeyh Abdü'l-azîz Ferazî	—	—	2 Kaynakta Ortak
33	Şeyh Mikdad	Şeyh Mikdâd	—	—	2 Kaynakta Ortak
34	Şeyh Abdurrahman Duceyli	Şeyh Abdü'r-rahman Delhî	—	—	2 Kaynakta Ortak
35	Şeyh Allân	Şeyh Allân	—	—	2 Kaynakta Ortak
36	Şeyh Ebu'zzeyn	Şeyh Ebû'l-Zeyb	—	—	2 Kaynakta Ortak
37	Şeyh Osman Ma'barânî	Şeyh Osmân Maberanî	—	—	2 Kaynakta Ortak
38	Şeyh Yusuf Battaehî	Şeyh Yusuf el-Betâhî	—	—	2 Kaynakta Ortak
39	Şeyh Sârem	Şeyh Sârm	—	—	2 Kaynakta Ortak
40	Şeyh EbuSaîd Kayluri	Şeyh Ebû Saîd Feyleverî	—	—	2 Kaynakta Ortak
41	—	—	Şeyh Muhammed ez-Zekî	Şeyh Muhammed Zeki	2 Kaynakta Ortak
42	Şeyh Yâdlin	—	—	—	Tek Kaynak
43	—	—	Şeyh Mahzar en-Necdî	—	Tek Kaynak
44	—	—	Şeyh Honba	—	Tek Kaynak
45	—	—	Şeyh Abdüddeylemi	—	Tek Kaynak
46	—	—	Şeyh Temim	—	Tek Kaynak
47	—	—	Şeyh Hakir	—	Tek Kaynak
48	—	—	Şeyh Ali el-Hudavi	—	Tek Kaynak
49	—	—	Şeyh İkbâl	—	Tek Kaynak
50	—	—	Şeyh İbrahim el-Arab	—	Tek Kaynak
51	—	—	Şeyh İlan el-Vasîfî	—	Tek Kaynak
52	—	—	Şeyh Ali b. Bahtiyar	—	Tek Kaynak
53	—	—	Şeyh Mekki el-Vasîfî	—	Tek Kaynak
54	—	—	Şeyh İbrahim el-Haddad	—	Tek Kaynak

55	—	—	Şeyh Ebu'l-Hadid	—	Tek Kaynak
56	—	—	Şeyh Ahmed Sakul	—	Tek Kaynak
57	—	—	Şeyh Ali el-Gârî	—	Tek Kaynak
58	—	—	Şeyh Ahmed el-Cemî	—	Tek Kaynak
59	—	—	Şeyh Saîd er-Rumî	—	Tek Kaynak
60	—	—	Şeyh Ma'tuk er-Rumî	—	Tek Kaynak
61	—	—	—	Şeyh Musa Zulî	Tek Kaynak
62	—	—	—	Şeyh Sina Lağır	Tek Kaynak
63	—	—	—	Şeyh Muhammed Kaynuk	Tek Kaynak
64	—	—	—	Şeyh Ali Hayr Sabunî	Tek Kaynak
65	—	—	—	Şeyh Muhammed Duskanî	Tek Kaynak
66	—	—	—	Şeyh Muhammed el-Hurtî	Tek Kaynak
67	—	—	—	Şeyh Ali Şeddad	Tek Kaynak
68	—	—	—	Şeyh Tebal Hindî	Tek Kaynak
69	—	—	—	Şeyh Bu Bekr Bey	Tek Kaynak
70	—	—	—	Şeyh İbrahim Mısri	Tek Kaynak
71	—	—	—	Şeyh El-Berrâ el-Yemenî	Tek Kaynak
72	—	—	—	Şeyh Ukba bin Ahmed	Tek Kaynak
73	—	—	—	Şeyh Abdüşsedid	Tek Kaynak
74	—	—	—	Şeyh Mifluh	Tek Kaynak
75	—	—	—	Şeyh Ebu Nüh	Tek Kaynak
76	—	—	—	Şeyh Ebu'l-Kasım Tutayn	Tek Kaynak
77	—	—	—	Şeyh Şemsuddîn Muhammed	Tek Kaynak
78	—	—	—	Şeyh Yûnus en-Nutay	Tek Kaynak
79	—	—	—	Şeyh Ma'tûf el-Horasânî	Tek Kaynak
80	—	—	—	Şeyh Utbe eş-Şirâzî	Tek Kaynak
81	—	—	—	Şeyh Mansûr el-Mesmayî	Tek Kaynak
82	—	—	—	Şeyh Cebrail ez-Zukle	Tek Kaynak
83	—	—	—	Şeyh Heyadruzî	Tek Kaynak
84	—	—	—	Şeyh Selahaddin el-Bellovî	Tek Kaynak
85	—	—	—	Şeyh Muhammed Câker	Tek Kaynak

86	—	—	—	Şeyh Bûsa'd el-Hasarani	Tek Kaynak
87	—	—	—	Şeyh Siyâşedan	Tek Kaynak

Ek 3

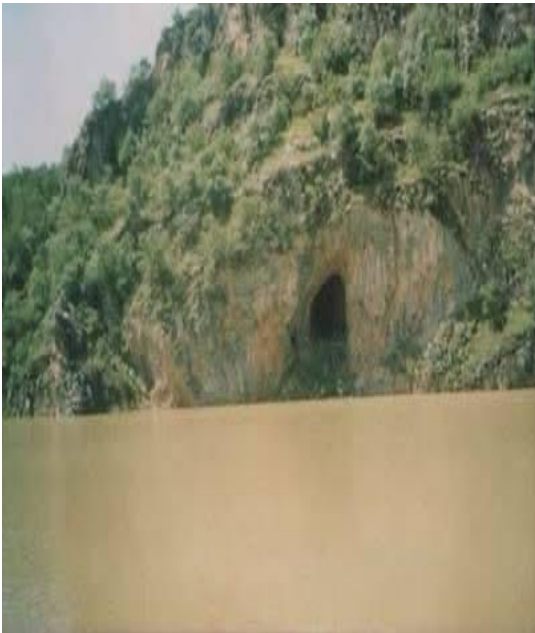
Türbenin eski hali.

Türbenin yeni hali.

İtikafa çekildiği mağara.

Üzerine bindiği değirmen taşı.

Ondan kaldığına inanılan tas.

